

Kunnskapsmakt -

Et tekstanalytisk blikk på rapporten : ”Hva er det med familieråd?”

Marte Stene Kolstad

Masteroppgave i Sosialt arbeid

Høgskolen i Oslo

Avdeling for samfunnsfag

Kunnskapsmakt -
Et tekstanalytisk blikk på rapporten : ”Hva er det med
familieråd?”

The power of knowledge -
A text analytic glance at the report: What is it about Family
Group Conferences?

Marte Stene Kolstad

Mai 2009

Masteroppgave i Sosialt arbeid
Høgskolen i Oslo
Avdeling for samfunnsfag

Forord

Arbeidet med utvikling av masteroppgaven har vært en spennende og utfordrende prosess, hvor veileder Eivind Engebretsen har bidratt med mye faglig støtte og motivasjon. Takk for konstruktive veiledninger, og inspirerende faglig engasjement.

I arbeidet med masteroppgaven har jeg vært tilknyttet gruppen ”Det nye språket”. Jeg vil rette en takk til både deltakerne, og gruppelederne Eivind Engebretsen og Kristin Heggen, for interessante diskusjoner og verdifulle innspill til forming av oppgaven.

Masterstudiets utfordringer har vært lettere å møte med støtte og motivasjon fra mine medstudenter. En stor takk til Heidi, Karen, Janne, Mari og Trude for oppklarende kollokviegrupper, lange lunsjer og gode samtaler.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til familie og venner for gjennomlesing, oversettelse og ikke minst kontinuerlig oppbacking.

Oslo, mai 2009

Marte Stene Kolstad

Sammendrag

Denne oppgaven inneholder en tekstanalyse av rapporten ”Hva er det med familieråd?”, hvor det fokuseres på hvordan begrepene kunnskap, makt og bruker samhandler i teksten. Hvilken type kunnskap er det som fremstilles ved evaluering? Hvilke konsekvenser bringer den nye kunnskapen med seg og hvilken plass får brukerkunnskapen i den evalueringsbaserte formen for kunnskapsproduksjon? Nysgjerrigheten rundt evalueringsfenomenets agenda og praktiske konsekvenser munnet ut i følgende todelt problemstilling: *Hvordan flettes kunnskap og makt sammen i rapporten og hvordan plasseres brukeren i samspillet mellom kunnskap og makt?*

Det teoretiske utgangspunkt baserer seg på Michel Foucault sin forståelse av diskursive føringer i samfunnet. Metodisk har jeg tatt i bruk hans diskursanalytiske begreper i nærlesning av teksten.

Gjennom analysen av rapporten fremkom det to ulike diskurser: *demokratiseringsdiskursen* og *evidensdiskursen*. Demokratiseringsdiskursen gir eksplisitt uttrykk for et brukerorientert fokus, hvor frihet og myndiggjøring blir begreper som skal bidra til en jevnere maktfordeling. Dette gir et umiddelbart inntrykk av at brukerens oppfatninger og kunnskaper er av verdi.

Ved nærlesning viser det seg imidlertid at teksten implisitt gir uttrykk for et annet kunnskapsideal, hvor brukerens deltakelse og handlingsrom er atskillig mer begrenset. Dette kunnskapssynet sammenfattes i *evidensdiskursen* hvor kontroll og sikre resultater er i fokus, sterkt preget av en positivistisk vitenskapstradisjon. Diskursen legitimerer sin kontrollmakt blant annet gjennom den positive vitenskapens autoritære posisjon i samfunnet og en innføring av et begrepsapparat som favoriserer den sikre kunnskapen. Dette gir seg konsekvenser i at brukerens kunnskaper kommer til kort i møte med de metodiske krav og et systematisert kategoriserende språk. Også de sosialfaglige ideologier om en individorientert tilnærming kommer i andre rekke i møte med kravet om evidensbasert praksis.

De to diskursenes ulike kunnskapsbaser legger grunnlag for ulike maktstrukturer. Gjennom analysen viste det seg at demokratiseringsdiskursens frihetsbegrep har restriksjoner i forhold

til de oppfatninger av sant og usant, normalt og avvik diskursen forutsetter. Resultatet er en falsk maktforskyvning, hvor de styrende reproducerer sin maktposisjon og brukernes avviksposisjon, men nå i form av usynlige føringer. Samtidig gir evidensdiskursen uttrykk for en marginalisering av brukerkunnskapen som kan resultere i at den nye forskningskunnskapen har vesentlige mangler ved at visse former for kunnskap ikke kvalifiserer til evidensdiskursens krav.

Felles for de to diskursene er at de begge underbygger og fremmer makt, som legitimeres ved hjelp av ”behovet” for kontroll i dagens samfunn. Denne oppgaven kan gi et bidrag til å åpne for spørsmål om evalueringsfenomenets konsekvenser og begrensninger.

Abstract

This paper contains a textual analysis of the report “What is it about Family Group Conferences?” which focuses upon the interaction between the concepts knowledge, power and the client. What kinds of knowledge does the report produce? What are the consequences this new new knowledge entail, and what position does the client`s knowledge achieve within knowledge based on evaluation? A curiosity into the agenda of the evaluation-phenomenon and its practical consequences resulted in the following thesis statement: *How do the terms knowledge and power interact in the report and what kind of positions are the client allowed in the interaction between knowledge and power?*

The theoretical point of view is based on Michel Foucault’s understanding of discursive leads society. Methodologically I have used his discursive analytical terms.

Throughout the analysis of the rapport, two different discourses became visible: *the democratisation discourse* and *discourse of evidence*. The democratisation discourse explicitly expresses a client oriented focus, where freedom and empowerment are terms that will contribute to a more even distribution of power. This gives an immediate impression of the client’s perception and knowledge is valuable.

Reading the text more closely it implicitly seems to be influenced by another form of knowledge base, where the client’s potential for participation is far more limited. This view on knowledge is in this text known as the discourse of evidence, where the focus lies on control and evidence-based results, largely affected by the positivistic scientific tradition. This discourse legitimizes it`s forms of control and power through an authoritative position of the positivistic science, and by introducing terms that favours accurate knowledge. This generates consequences when it marginalises the client’s knowledge as they have problems meeting the methodological demands of the systemized and categorical knowledge .The ideas of empowerment and individually based social work found in the democratisation discourse seem to be put aside as meeting the demand for evidence based practice has become a greater focus.

The two discourses' contradictory knowledge bases result in the foundation of different power structures. Throughout the analysis it became apparent that the democratisation discourse had or has restricted the term of freedom, and has instilled a discursive perception of what is true and false, normal and deviations. The result can be seen as a false power shift, where the state reproduces its own power and the client's deviant position, but now in the form of invisible routing. At the same time, the discourse of evidence expresses a marginalisation of user knowledge which can make the new knowledge defective when certain forms of knowledge do not qualify for the demands of the discourse of evidence.

Common for the two discourses is that they both support and promote power, which is legitimized by the "need" for control in today's society. This essay can contribute by raising questions about both the consequences and the limitations of the evaluation phenomenon.

<u>1. PROBLEMSTILLING, TEORI OG METODE.....</u>	10
1.1 INNLEDNING.....	10
1.2 EVALUERING OG KONTROLL.....	12
1.3 PROBLEMSTILLING	15
1.4 MICHEL FOUCAULT	17
1.4.1 SPRÅK OG DISKURS	17
1.4.2 DISKURSENS MATERIALITET.....	18
1.4.3 MAKT.....	19
1.5 METODISK TILNÆRMING.....	24
1.6 UTVALG AV SITAT	26
<u>2. ANALYSE I.....</u>	27
2.1 DEMOKRATISERINGSDISKURSEN	27
2.2 EVIDENSDISKURSEN	30
<u>3. ANALYSE II.....</u>	34
3.1 KUNNSKAPSMAKT	34
3.2 DET NYE SPRÅKET.....	36
3.3 DEN ”NYE” KUNNSKAPEN	40
3.4 BRUKERMEDVIRKNING MED RESTRIKSJONER	42
3.5 KONKURRANSE.....	45
3.6 NYE MAKTFORMER	46
3.7 STIGMATISERENDE KATEGORISERING	49
3.8 EVALUERING SOM KUNNSKAP	51
3.9 ØKONOMI OG EVIDENS VS. BRUKERMEDVIRKNING OG MYNDIGGJØRING	53
<u>4. REVISJON OG KUNNSKAPSMAKT.....</u>	56
4.1 GAMMELT BUDSKAP I NY DRAKT	56
4.2 DISKURSENES LEGITIMERENDE EFFEKT.....	58
4.3 SUBTIL MAKT.....	60
4.4 FALSK TRYGGHET	63

4.5 FALSK MAKTFORSKYVNING	65
4.5.1 EVIDENSDISKURSENS DOMINERENDE MAKTPOSISJON.....	67
4.6 Å STYRE ETTER MÅLET	69
4.7 SOSIALT ARBEIDS VITENSKAPELIGE POSISJON	71
<u>5. OPPSUMMERENDE AVSLUTNING .....</u>	<u>73</u>
5.1 OPPSUMMERING	73
5.2 AVSLUTTENDE TANKER	74
<u>LITTERATURLISTE.....</u>	<u>76</u>

1. Problemstilling, teori og metode

1.1 Innledning

Denne oppgaven er en tekstanalyse av rapporten ”Hva er det med familieråd?”, hvor jeg fokuserer på hvordan begrepene kunnskap, makt og bruker samhandler i teksten. Dokumentet er en samlerapport fra prosjektet ”Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge” (NOVA 2006/18)¹. Valg av tema skriver seg fra en interesse i forhold til det økende antall evalueringer og rapporter som produseres innenfor de aller fleste sektorer i dag. Jeg stiller meg undrende til om produksjonen av evalueringsdokumenter innenfor sosialsektoren er et resultat av et umettet kunnskapsbehov fra samfunnet, og i dette tilfellet saksbehandlere og brukere. Hvilken type kunnskap er det som fremstilles ved evaluering, og hvilke konsekvenser bringer den nye kunnskapen med seg? Er den gryende optimismen knyttet til evalueringenes resultater og effekter basert på en opplyst og klar forståelse av evalueringenes funksjon?

Rapporten jeg har valgt ut skriver seg inn i en stadig lengre rekke av evalueringsdokumenter. Det er mengder av rapporter som kunne være aktuelle for analyse i min oppgave. Bakgrunnen for valget av rapporten om familieråd knytter seg til flere aspekter. Et av spørsmålene som dannet grunnlaget for valg av tema dreier seg om evaluering som fenomen, og da mer spesifikt evaluering av arbeid med mennesker. Evalueringspraksisen er, som jeg senere skal komme nærmere inn på, hentet fra en sektor der arbeid og resultater kan reduseres til tall og målbare størrelser. I sosialsektoren², hvor resultater viser seg i det enkelte individs bedring av livskvalitet, stilles det andre krav til resultatmåling. Evaluering innenfor denne sektoren er kompleks, og møter utfordringer når subjektive erfaringer skal måles og sammenfattes i en rapport. Spørsmålet er om dagens evalueringsverktøy er godt nok utviklet til å fange opp den kompleksiteten som finnes i denne individrelaterte sektoren. Dette spørsmålet er spesielt viktig med tanke på at evalueringen i mange tilfeller er avgjørende for institusjonens eller tiltakets fremtid. Det som gjør rapporten om familieråd spesielt interessant er familierådsmetodens fokus på brukerens deltagelse. En evaluering av metoden blir slik en

---

¹ http://www.nova.no/asset/2624/1/2624_1.pdf (lastet ned 14.05.2009)

² Ved bruk av begrepet sosialsektor i oppgaven menes offentlig utførte velferdstjenester.

evaluering av et tiltak hvor brukeren er direkte involvert og tillegges en del av ansvaret for metodens resultater. Brukerens deltagelse og ansvar gjør det desto viktigere å se på kunnskapsgrunnlaget rapporten bygger på, og hvordan brukeren skrives inn i evalueringsdesignet.

Et annet aspekt som var vesentlig i valg av rapport er dens aktualitet i samfunnet. Rapporten om familieråd er et dokument produsert av NOVA, som er et institutt med formål om å drive forskning og utviklingsarbeid. Forskningsinstitusjoner har jevnt over stor legitimitet i samfunnet, og deres forskningsresultater blir retningsgivende i forhold til sosialpolitiske handlinger. Rapportens tyngde som en offentlig publikasjon understreker hvor viktig det er med et veloverveid og gjennomtenkt grunnlagsmateriale.

Evaluering er generelt blitt et omfattende og dominerende fenomen. Stadig kan en se tiltak som roses, eller i noen tilfeller kuttes, som følge av evalueringresultater. Evalueringene er blitt et av samfunnets verktøy for å måle tiltakets verdi.

Det er godt å få støtte på at deler av det vi gjør, har dokumentert effekt ut fra norsk og internasjonal forskning, oppsummerte sosialministeren. – Og vi ser også at vi må si stopp til noe av det vi gjør, fordi forskningen viser at det er virkningsløst, la hun til. (Gjertsen 2003)³.

Dette uttalte daværende sosialminister Ingrid Schou da hun tok i mot rapporten ”Forskning på rusmiddelfeltet” i 2002. I sin artikkel omtaler Hedda Gjertsen (2003) dette utsagnet, hvor hun påpeker viktigheten av å tilstrebe et best mulig tilbud for brukerne. Samtidig viser hun til evalueringresultatene sentrale posisjon i forhold til myndighetens bedømming av tiltakenes virkning. Bevilgninger og politisk støtte avhenger til en stor grad av gode evalueringresultater, hvorpå evalueringene blir vesentlige, retningsgivende dokumenter i samfunnet. Evalueringen blir et retningsgivende dokument for politiske avgjørelser, og det er derfor viktig å stille spørsmål til evalueringens grunnlag og gjennomføring. Hvilken funksjon er det evalueringen ønsker å ha? Hva er dens offentlige og eksplisitte funksjon? Hva er evalueringens implisitte funksjoner og mål? Disse spørsmålene belyses senere i oppgaven. Først skal evalueringfenomenet plasseres inn i en historisk og samfunnsaktuell sammenheng. Hvor kom evalueringstanken fra, og hvorfor er den blitt så utbredt og raskt akseptert i de fleste av samfunnets sektorer?

---

³ <http://www.rus.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1403> (lastet ned 23.03.2008)

1.2 Evaluering og kontroll

På slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet utviklet det seg i Storbritannia et økende fokus på revisjon og evaluering. Dette fokuset hadde rot i ulike påvirkningsfaktorer hvor det delvis var en reaksjon på den tyngden av kunnskap som krevdes av en stadig økende velferdsstat, men også grunnet en økende offentlig rolle i samfunnsvitenskapen. Det ble argumentert for at bidragsyttere til velferdssamfunnet hadde rett til informasjon om hvordan skattepengene ble brukt, og hvilke resultater dette førte til. For å gi skattebetalerne den informasjonen de ønsket, viser Michael Power(1997)⁴ til utarbeidelsen av de tre E`ne:

Economically; det økonomiske aspektet sikter til det ansvar styresmaktene har for å opparbeide ressurser under riktige og gode termer. Efficiency; effektivitet skal gi informasjon hvilke ressurser som gir maksimalt utbytte i forhold til ytelse. Eller sagt på en annen måte om det blir brukt minst mulig ressurser for å oppnå en viss service. Effectiveness; denne form for effektivitet sikter til om resultatet er i tråd med målene som på forhånd var satt.

Skattebetalerne skal med andre ord se resultater i form av måloppnåelse(Power 1997). Denne praksisen som Power omtaler som revisjonspraksisen var også fremmet av andre faktorer enn borgernes ønske om innsyn. I dagens samfunn kreves det samhandling og tillit mellom systemet og subjektene, og subjektet imellom dersom hverdagen skal gå rundt. Anthony Giddens(1997) bruker ordet ekspertsamfunnet for å forklare den gjensidige avhengigheten som utviklet seg parallelt med fremveksten av det moderne samfunnet. Det tradisjonelle bondesamfunnet fungerte som mange små samfunn, hvor en var avhengig av egen ekspertise innad på gården. Alle oppgaver ble utført innenfor et lite og oversiktlig samfunn. I oppløsningen av de tradisjonelle sosialstrukturer og en innføring av større grad av individuelt ansvar vokste det frem et kunnskapskonstituert ekspertsamfunn. Større former for samfunn førte til nye praktiske fordelinger av arbeid. Folk spesialiserte seg innenfor visse nisjer, og det oppstod eksperter på visse felt. I dag har dette utviklet seg til et samfunn hvor en er prisgitt ekspertenes kunnskaper (Giddens 1997: 62-76). Eksempelvis plasserer en stor del av Norges befolkning daglig barna sine hos fremmede mennesker i en institusjon tilpasset dette formålet. Foreldrene er da avhengig barnehagepersonalets kvalifikasjoner til å gi barna den omsorg og pleie de trenger. På samme måte forventer en at helsepersonalet har kunnskaper til å utrede og

---

⁴ Power, Foucault og Rose sine bøker er vesentlige kilder for min oppgave, og jeg har brukt litteratur fra store deler av bøkene. Jeg har derfor i referanse til disse tre bøkene valgt å utelate sidetall der det ikke er direkte sitat.

gi riktige medisiner dersom en blir syk. Slik har det oppstått en avhengighet av at ekspertenes kunnskaper er tilstrekkelig gode til å gjennomføre sine tjenester på tilfredsstillende måte. En følge av ekspertsamfunnets avhengighetsforhold var et krav om kontroll og evaluering. Som konsumenter av tjenester i samfunnet fremkom et ønske om å sikre kvaliteten på tjenestene. Brukerne av barnehagens tjenester stiller krav til at barnehagepersonalet er i stand til å ta vare på barna deres. Dette skal bekreftes gjennom blant annet eksamen i utdanningen hvor studentene må bevise at de har nådd måloppnåelse i fagene. Alle som jobber med barn og unge blir også kontrollert av politiet og må fremvise en plettfri vandelsattest for å kunne ansettes. Det utvikles med andre ord en slags konstant gjensidig overvåkning. Som medlem i det moderne samfunn inngår en i et gjensidig avhengighetsforhold, hvor en forventer og kontrollerer at de tjenester som utføres er tilfredsstillende. Grabosky siteres i Power med begrepet ”meta-monitoring”, hvor han viser til hvordan en systematisering og formalisering av selvevaluering fører til at statens kontrollfunksjon har blitt det siste ledd i lang kontrollrekke. En som griper inn dersom ikke andre kontrollsystemer har fanget opp problemet (Grabosky 1995, etter Power 1997:66). Dette begrepet er dekkende for den økende grad av kontrollfunksjoner utført i ulike sektorer, som i neste omgang ender som revisjonsdokument hos statlige innstanser.

Den store grad av kontroll og krav om åpenhet, gjør det ikke lenger mulig for organisasjoner å avgrense seg til intern kontroll. Eksterne kontroller og rapporter er blitt et krav fra alle deler av samfunnet. En slik åpenhet kan føre til det Power (1997) omtaler som ”en ny entusiasme”, preget av kostnadsanalyser, eksterne evalueringer og danning av evalueringsteknologier. Denne optimismen rundt revisjonens objektive fremstilling av resultater, kan danne en tro på at evalueringen gir et sant bilde av virkeligheten. Økende grad av revisjonsinformasjon kan gi en følelse av full kontroll og innsyn i institusjoners praksis. Power omtaler imidlertid revisjonens operasjonelle prosedyrer som både interaktive og fordomsfulle. Den sikkerhet revisjonen produserer påvirkes av både evaluator selv, og utviklingen av revisjonens teknologiske retningslinjer (Power 1997). Det er med andre ord ingen nøytral evalueringsspross en er vitne til. Med denne kritikken i bakhånd kan en spørre hvor begeistringen for revisjon skriver seg fra?

Why has auditing, financial and otherwise, constructed new roles on the back of verification? Partly this is because verification itself demands the exercise of

judgement. However, a more comprehensive answer lies in the varied programmatic aspiration which require auditing for their realization. (Power 1997:40).

Dette sitatet viser til den tillit og makt som ligger i revisjonens resultater. Som politikernes informasjonskilde kan evalueringsdokumenter fungere som et ”være” eller ”ikke være” for ulike prosjekter og organisasjoner. Det er ikke alle evalueringsresultater som følges opp i praksis, men det endrer ikke det faktum at evaluering som fenomen har stor innflytelse for politiske avgjørelser. Revisjonens rapporter får dermed en mektig posisjon i dagens samfunn.

Power (1997) ser evaluering som en av mange ulike metoder utviklet for å tilfredsstille det økende kravet om kontroll av tjenester. Felles for alle revisjonsmetodene er at de er en del av en større idé eller ideologi. Power presenterer oss for det han omtaler som revisjonssamfunnet. Dette er en samlebetegnelse for det kunnskapssyn og påfølgende praksis som utbredte seg på begynnelsen av 1990-tallet. Han omtaler revisjon like mye som en idé uten klart definerte rammer, som en konkret teknisk praksis. Det påpekes videre at offentlige definisjoner av revisjonsbegrepet i mange tilfeller er mer et uttrykk for det håpet som er investert i revisjonsmetoden, enn en beskrivelse av faktisk operasjonell kapasitet. Det ligger ingen klare retningsgivende definisjoner til grunn, noe som fører til en kontekstuell tilpassning av begrepet. Revisjonsidéens uklare rammer gjør det vanskelig å gi en ensbetydende og universell definisjon av begrepet, samtidig som dens praktiske konsekvenser utydeliggjøres. Denne uklare avgrensingen muliggjør revisjonsidéens brede nedslagsfelt. Ideens evne til å tilpasse definisjon og innhold etter hvilken sektor den skal dekke, gjør den lett anvendelig. Det gir en forståelse av hvordan revisjonsidéen kunne spre seg til så ulike sektorer på kort tid (Power 1997).

Power går videre mer i dybden på hvordan revisjon som kontrollerende fenomen viser seg på det sosialfaglige feltet. Revisjonspraksisen bringer med seg visse metodiske verktøy for kontroll, samt et sett med nye begreper og kunnskapsmessig forankringer som sosialsektoren må være seg bevisst. Hvilken type kunnskap revisjonsidéen velger å verdsette vil være normgivende for praktisering av revisjon. Spørsmål som knytter seg til revisjonsidéens stadig større plass på den sosialfaglige arena vil derfor være: Hva slags kunnskap valideres og hvilke ugyldiggjøres? Hvilke nye maktkonstruksjoner dannes i kjølvannet av revisjonssamfunnets inntog? Hvilke praktiske konsekvenser har revisjonsrelaterte endringer for brukere og ansatte

i ulike tjenester? Disse spørsmålene skapte grunnlaget for masteroppgavens tema. I det neste avsnittet presenteres oppgavens problemstilling.

1.3 Problemstilling

I min oppgave vil jeg fokusere på samspillet mellom kunnskap og makt i rapporten, og brukerens posisjon i dette samspillet. Samler rapporten om familieråd er et praktisk eksempel på det økende fokus på revisjon og evaluering i dagens samfunn. Et av rapportens hovedmål er, på bakgrunn av evalueringsresultatene, å danne ny kunnskap (NOVA 2006/18:7). Den nye kunnskapen vil i neste omgang være veiledende for praksisutøvelsen. Antagelsen bak min problemstilling, er at rapportens kunnskapssyn kan gi et bilde av hvilke forutsetninger og mål rapporten bringer med seg. Rapportens uttalte, så vel som uttalte, verdier og målsettinger kan gi svar på hvilke føringer dokumentet legger for brukere og sosialarbeidere.

Kunnskap er makt. Dette utsagnet ble først kjent med filosofen Francis Bacon på 1600-tallet, men er like relevant i dag (Tjønneland 2009)⁵. Produksjon av evalueringer og revisjonsdokumenter baseres på et bestemt kunnskapssyn. Evalueringsmål, og derpå resultater, vil samsvare med den sannhetsforståelse som er gjeldende innenfor det dominerende kunnskapssyn. Rapporten om familieråd ønsker gjennom eksisterende kunnskap og nyervervede resultater å drive kunnskapsutvikling. Ettersom makt og kunnskap er uløselig sammenknyttet er det interessant å se på hvordan revisjonens ”nye” kunnskap viser seg i eksisterende og eventuelt endrede maktkonstruksjoner. På bakgrunn av denne interessen blir første del av min problemstilling som følger:

Hvordan flettes kunnskap og makt sammen i rapporten?

Med denne problemstillingen som utgangspunkt ønsker jeg å belyse hvordan kunnskap og makt fungerer sammen i en definisjonsprosess av rapportens verdier. Det andre spørsmålet jeg ønsker å belyse er hvilke konsekvenser en endret relasjon mellom makt og kunnskap kan

---

⁵ http://www.snl.no/Francis_Bacon/filosof (lastet ned 01.05.2009)

bringe meg seg. Jeg stiller med andre ord spørsmål til hvordan revisjon kan påvirke og skape det organisatoriske miljøet det operer i.

In the study of one NAO audit, Roberts and Pollit (1994:545) suggests that auditors gravitate towards certain evaluation designs. Auditors claim to be looking at effectiveness but they are really emphasizing economy and efficiency. In this way the audit of effectiveness gets constructed and shaped to suit a particular skills base, even though there have been various demands for this base to be extended (Garrett 1986, etter Power 1997:52).

Studier av evalueringer, sitert ovenfor, viste at evaluator favoriserer visse typer evalueringsdesign. Ved først og fremst ta i bruk utvalgte typer evalueringsdesign kan evaluator bevisst eller ubevisst bringe med seg et fokus på noen sider av praksisen. Det vil si at noen deler ved praksisen tillegges mer vekt enn andre. Dette danner en hierarkisering av mål for praksis. Dersom arbeiderne kan forutse at evaluering av arbeidet først og fremst vil konsentrere seg om en bestemt del, for eksempel kostnadsreduksjon, kan dette i neste omgang bli førende for praksis. Arbeiderne vil jobbe mot å få gode resultater på målinger som tar for seg kostnadsreduksjon. Dette vil i verste fall flytte fokuset vekk fra andre sentrale og viktige områder ved arbeidet. Dette er et eksempel på hvordan det praktiske arbeidet utført i ulike organisasjoner og institusjoner kan preges og endres som et resultat av et økende fokus på revisjon. I neste omgang kan dette være utslagsgivende for endringer i den enkelte bruker eller ansatte sin situasjon. Med dette som utgangspunkt har jeg utformet et neste spørsmål i problemstillingen:

Hvordan plasseres brukeren i samspillet mellom kunnskap og makt?

Denne fremstillingen viser hvordan ulike fenomener står i et dialektisk samspill. Med dette som utgangspunkt det gi en mangelfull forståelse av samfunnsfenomener om en skiller språk, tanke, tekst og praksis. Studie av tekst kan gi innblikk i tanker og praksiser som er preget av de samme samfunnsrelaterte føringer teksten er en del av. Dette forutsetter at en betrakter fenomener med en optikk som gir mening til tanken om at samfunnet preges av elementers gjensidige påvirkning. Revisjonsidéen, slik Power (1997) fremstiller den, gir et innblikk i hvordan samfunnets rådende idéer kan gi praktiske konsekvenser. Diskursive føringer gir konsekvenser for språk, tanke og praksis. For å forstå og analysere sammenhengen mellom disse ulike aspektene, har jeg valgt å ta i bruk filosofen Michel Foucault ([1970] 1999) sine

begreper. Hans forståelse av samfunnets fenomener som kjeder av begivenheter, skaper en bakgrunn for å kunne analysere frem og forstå komplekse sammenhenger og påvirkninger i og mellom empiriske fenomener og immaterielle størrelser (Foucault [1970] 1999)⁶. I det følgende avsnitt presenteres Michel Foucault sine teorier om hvordan språk, diskurs og makt interagerer.

1.4 Michel Foucault

1.4.1 Språk og diskurs

Tekst oppleves individuelt etter hvilke forutsetninger en bringer med seg i lesingen. Poesi er et godt eksempel på dette. Tidligere erfaringer og opplevelse vil danne grunnlag for den virkning teksten har på leseren. Tolkningene av diktet vil dermed være svært forskjellige alt etter leserens bakgrunn. Oppgaven er basert på min tolkning av en utvalgt tekst. For å rettferdiggjøre min tolkning, og trekke leseren med inn i mine refleksjoner, presenterer jeg kontinuerlig tankerekker og konklusjoner sammen med sitater fra teksten.

Min forståelse av tekstens funksjon baserer seg på Michel Foucault ([1970]1999) sin presentasjon av tekster som noe annet enn bare representasjon av virkeligheten. Tekstene blir sett på som en del av virkeligheten, hvor den er med på å prege og skape de diskursene en hver dag beveger seg i og mellom. Denne forståelsen av språket skiller seg fra en mer utbredt forståelse hvor språket blir sett på som representasjon av empiriske fenomener eller immaterielle størrelser i samfunnet (Foucault [1970] (1999)). Når jeg sier ordet bord, er det et språklig uttrykk for den fysiske gjenstanden bord. Ordet representerer noe annet, og blir et redskap for å slippe å bære med seg bordet hver gang jeg ønsker å referere til denne gjenstanden. Det samme er tilfelle når jeg forteller om min sorg etter min mors dødsfall, hvor det språklige uttrykket sorg blir symbolet for å forklare min tilstand. Foucault betrakter språket annerledes, og mener at språket er noe mer enn bare et uttrykk for det som ligger bak. Han sier at utsagn er konstituerende handlinger som må analyseres ut fra den forutsetning at

---

⁶ Første gang utgitt i 1970 med originaltittel: *L'ordre du Discours*.

språkets handlinger får konsekvenser. Språket blir noe mer en kun en representasjon, og må settes i sammenheng med den konteksten det er en del av. Kontekstens innvirkning er vesentlig i Foucault sin forståelse av utsagn. Enkelt forklart kan kontekst i Foucault sin teori oversettes til begrepet diskurs. Men diskursbegrepet trekker med seg en mer kompleks forståelse enn det kontekstbegrepet omfatter. Foucault mener at diskursene blir dannet gjennom det som har blitt sagt og det som sies, og det legger føringer for det som senere kan bli sagt. Diskursene er ikke avgrensede og faste, men endrer seg for hver ny ytring. Diskursene er heller ikke klart avgrenset i forhold til hverandre, men de både krysser og utelukker hverandre(Foucault [1970] (1999)).

1.4.2 Diskursens materialitet

Diskursene er et uttrykk for de muligheter som er tilstede innenfor et felt. Det som allerede er sagt og gjort, legger føringer for hvordan en kan handle nå og i fremtiden. Å analysere hendelser og fenomener atskilt fra diskursens påvirkning, vil i denne forståelsen ikke gi tilfredsstillende informasjon. Forståelsen av begreper og fenomener i samfunnet må ta i betraktning den diskursive påvirkning. Det er en kompleks, og til en viss grad uendelig analyseoppgave en står ovenfor ettersom diskursen kontinuerlig endres som følge av nye utspill. En må ta hensyn til det som tidligere er uttalt om fenomenet en undersøker, og hvordan dette påvirker situasjonen i dag. For å forklare dette nærmere, bruker Foucault begrepet diskursens materialitet. Dette begrepet omfatter hvordan diskurser ikke er avgrenset og upåvirkelig, men dannes og endres kontinuerlig på bakgrunn av ulike faktorer. Neumann bruker begrepet arkiv for å forklare hvordan diskursens materialitet utarter seg (Neumann 2000:28). For å få tak i hva som er diskursens materialitet stiller han følgende spørsmål:

(...)hvilke materielle handlingsbetingelser av sproglig og ikke sproglig art det relevante arkivet stiller opp for et utsagn, og hvilke formelle og uformelle institusjoner (forstått som regulære handlingsmønstre) det setter i spill (Neumann 2000:30).

Diskursbegrepet åpner, i motsetning til begrepet kontekst, for en dialektisk påvirkningsprosess mellom språk, materielle størrelser og immaterielle størrelser. Språket retter seg ikke etter kontekstens regler og normer, men er i seg selv en del av en pågående endring eller konstituering av diskursen som helhet. Konsekvensene av et slikt syn på språk og tekst som sidestilt med andre fenomener, er at en som forsker må ta i betraktning hele diskursen for å forklare enkeltfenomener eller begreper. I en søken etter rapportens

kunnskapssyn, må en ta i betraktning hvilke diskurser dokumentet er en del av. ”Et utsagn setter i spill en serie sosiale praksiser, og utsagnet bekrefter og avkrefter disse praksisene” (Neumann 2000:28). Hvilke institusjoner, tradisjoner, historier og praksiser diskursene bygger på vil være vesentlig å se nærmere på for å gi mening til evalueringen som fenomen, og se hvilken plass den har innenfor diskursen.

Å gjøre diskursens materialitet eksplisitt, ser jeg som viktig med min oppgave. Alt av tekst som produseres har en mer eller mindre reflektert kunnskapsbase til grunn. Tekstene representerer ulike kunnskapssyn gjennom sin utforming og fremstilling. I tilfeller hvor tekstenes kunnskapsgrunnlag ikke er tilstrekkelig gjennomtenkt, kan det resultere i danning og videreføring av en kunnskapsforståelse teksten ikke står inne for. Ved manglende refleksjon rundt ens diskursive verdier og normer kan det oppstå en slik ubevisst videreføring. Det implisitte kunnskapsgrunnlaget en bærer med seg fra diskursene vil prege dokumentenes kunnskapsbase. Diskursenes påvirkning er noe en verken kan eller skal søke å fjerne seg helt fra. Men det er viktig å reflektere over hvordan ens implisitte forståelse kan påvirke oppfattelsen av fenomenet en studerer. Den rådende forståelsen i det diskursive samfunn som preger skriveren vil ha en slags naturlig legitimitet. Makt vil i en slik forståelse knyttes til muligheten til å prege det naturlige; normene og verdiene innenfor en diskurs. Ved å forfølge det naturlige og selvfølgelige kan en søke å finne diskursens kunnskapsbase, og ulike maktkonstruksjoner.

1.4.3 Makt

I sine analyser er Foucault særlig opptatt av maktaspektet. Han ser ikke makt som en intensjonell tvang fra en gruppe mot en annen, men kjeder av begivenheter som muliggjør og begrenser våre handlinger og disposisjoner. Foucault er særlig opptatt av diskursens maktaspekt i vitenskapelig sammenheng, og hvilke praktiske konsekvenser det får når vitenskapelige diskurser får makt. Han mener at maktutøvelsen i samfunnet er nært knyttet til forvaltning og utvikling av kunnskap, og at den moderne menneskevitenskapen utgjøres av et sett av maktpraksiser som har ulike historiske, sosiale og institusjonelle opphav.

Det som gjør Foucault sitt maktbegrep særlig vanskelig å forstå er at makten ikke gir seg uttrykk som en identifiserbar og håndterlig størrelse. For å forklare dette bruker Foucault

uttrykket ”å kappe hodet av kongen” (Foucault [1970] (1999)). Med dette sikter han til at for å få tak i maktfenomenet i det moderne samfunn, må en slutte å lete i empiriske størrelser som institusjoner eller individer. Derimot må en se på hvordan individet blir preget av en spesifikk disiplinering og normalisering. Diskurser i samfunnet innehar regler og normer som er mer eller mindre uttalte. De gir grunnlag for hva som betraktes som rett og galt innenfor diskursen. Ved å være en del av diskursen, og til en stor grad ubevisst videreføre diskursens verdier, er en med på å underbygge den ideologien som er rådende, og konstituere det disiplinerte og ”normale” individ. De fleste har opplevd det å se tilbake i historien og ta avstand fra hendelser som en for eksempel ser på som upassende og feil. Et eksempel på dette er hvordan mange i dag har et annet syn på barneoppdragelse enn det en hadde for 50 år siden. Det å slå barn var tidligere vanlig som et disiplinerende middel, mens det i dag både er normativt og lovmessig uakseptabelt. Denne endringen i verdier og holdninger gjøres mulig fordi en har en tidsmessig avstand til den diskursen som var rådende på det historiske tidspunkt. Normene for rett og galt har endret seg, og en vil være i tråd med sin samtid om en stiller kritiske spørsmål til 50-tallets barneoppdragelse. Denne kritiske innstillingen er derimot svært vanskelig å praktisere når en skal studere fenomener i egen samtid og diskurs. For å klare dette, må en stille seg litt på utsiden av seg selv, og prøve å betrakte fenomener med ”reine” briller. Det vil si at en må stille spørsmål ved det normale, og se på hvordan og hvorfor dette har fått stempelen ”normalt”. Makter en å gjennomføre dette kunststykke, vil en kunne få et innblikk i de disiplinerte kreftene i diskursen som styrer makten (Utaker 2000:28).

Foucault sin diskursive tenkning viser kompleksiteten i det å finne maktstrukturer i samfunnet. Det er ingen klare og synlige linjer en kan følge i en søken etter maktens utgangspunkt. Ikke minst kan den være fragmentert og vanskelig å gripe. For å forstå hvordan makten fungerer, anså Foucault makt som relasjoner, som kunne vise seg i ulike former. Han skiller mellom tre ulike former for maktrelasjoner; dominans, strategi og styringsmentalitet. Den *dominerende* form for relasjon viser makten som en tydelig deling mellom den herskende og den underlegne. Det stilles ikke spørsmål til hvem som er den regjerende i relasjonen. Maktrelasjoner sett som *strategi* kan betraktes som en dialektisk samhandling hvor subjekter er i stadig forhandling. En slik form for maktfordeling kan en observere i den daglige omgang mellom subjekter. Den tredje form for maktrelasjoner knytter seg til statens makt over samfunnsindividet, omtalt som *styringsmentalitet* (Neumann 2002:12). Denne siste maktrelasjonen søker å se makten i forhold til frihet som fulgte med liberalismen. Dette

oppstod som et svar på de tradisjonelle maktteoriens utilstrekkelighet til å fange opp de maktstrukturer som gjorde seg gjeldende i det moderne samfunn. Den liberalistiske tankegangen som til en stor grad har erstattet de mer disiplinerte samfunn med klare maktfordelinger krevde nye analyseredskaper. På fransk bruker Foucault ordet *gouvernementalité*, et ord som ifølge Neumann rommer begrepets innhold på en forklarende måte. På norsk er det vanskelig å finne en dekkende oversetting, men Neumann viser til at ordet styringsmentalitet rommer både styring i form av å lede individer i en ønsket retning, samtidig som det omfavner mentalitet som sikter til de styrendes tanker. For det er nettopp mentaliteten som gjør denne formen for maktrelasjoner spesiell. Maktutøvelse og strukturerende handlinger skjer gjennom nye former for styring. Den strukturerende overvåkningen er flyttet fra tydelige disiplinerende instanser til overvåkning og kontroll gjennom dagligdage elementer. Ordet modellering blir av Gilles Deleuze (1995) brukt om hvordan en som samfunnssubjekt er i kontinuerlig endring og påvirkning gjennom alle aktiviteter en er en del av. Det skjer en kontinuerlig forming av individer mot de regjerendes mål av et godt samfunnsindivid. Styring gir seg ikke uttrykk gjennom en tydelig hierarkisk ledelse. Det blir derimot utført gjennom uttallige instanser, hvor en av de viktigste styringsmekanismene er ens egen påvirkning til kontinuerlig utvikling gjennom en tillært selvgransking og selvdisiplinering (Gilles Deleuze 1995, etter Rose 1999:234). Foucault oppfattet styringsmentalitet som maktrelasjon basert på to ulike prinsipper; hvor staten individualiserer og totaliserer på samme tid. "(...) individualiserende ved å insistere på å etablere en sannhet om hver og en, totaliserende ved å utgøre handlingsbetingelsene for hver og ens sannhet, og dermed styre disse sannhetene i en bestemt retning." (Neumann 2002:18). Styring av individet skjer da gjennom individets oppfatning av sannhet. Spørsmålet er da hva som skjer når individet ikke tilpasser seg sannhetsidealet, og integrerer de styrendes oppfatning av sannhet. Hvordan kan regjeringen styre individer som ikke tilpasser seg malen, når en ikke lenger kan støtte seg på en dominansens maktrelasjoner? Dette spørsmålet skal jeg ta opp igjen i min analyse. Men før jeg kommer så langt, vil jeg kort introdusere Nikolas Rose og hans tanker om frihetsbegrepet.

Nikolas Rose (1999) har med utgangspunkt i Foucault ([1994] 2002) sine teorier om styringsmentalitet tatt tak i det liberalistiske frihetsidealet og utvidet analyseperspektivet med frihetsbegrepet i fokus. Rose mener i likhet med Foucault at de gamle formene for maktperspektiver ikke er tilstrekkelig når en skal analysere dagens maktrelasjoner. Å styre og

lede er i dag noe annet en den tidligere dominante formen for styring. Rose tar i likhet med Power tak i den økende grad av kontroll som har tatt plass i de fleste av dagens arbeidsfelt. Det som skiller Rose sin tilnærming fra Power, er hans fokus på frihetsfenomenets regulerende funksjon. Han belyser den nye formen for kontroll ut fra individets kontinuerlige selvevaluerende funksjon. Styring slik Rose ser det, er bare tilstede dersom en kan regulere individers adferd uten disiplinerende metoder som tvang. I samsvar med Foucault sine tanker om styringsmentalitet, innebærer styring ikke å knuse menneskets mulighet til å handle, men å ta i bruk individenes handlingskompetanse til å fremme egne målsettinger (Rose 1999). Gjennom de fleste praksiser i samfunnet er det en pågående form for styring og kursendringer i samsvar med ”felles forståelse” av retning. ”Surveillance is 'designed in' to the flows of everyday existence” (Rose 1999:234). Den daglige kontrollen som det her siktes til, er integrert i hverdagslige funksjoner, hvor de styrendes oppfatninger av gode impulser og riktig utvikling, blir opprettholdt. Denne forståelsen av frihet og kontroll gir et bilde av en frihet med restriksjoner, som ikke nødvendigvis er tydelig for den som er underlagt kontroll. Den leksikalske betydningen av frihet som *uavhengighet* eller *selvstendighet*⁷ blir dermed utfordret av Rose sitt frihetsbegrep som rommer en annen form for forståelse og handlingsmuligheter. Hva Rose sitt frihetsbegrep kan tilføre analyse av rapporten skal jeg senere eksemplifisere.

”Vi må uten tvil være nominalister: makten er ingen institusjon, det er ingen bestemt kraft som den enkelte innehar: det er et navn som man gir en kompleks strategisk situasjon.” (Schaaning 1999:123) Foucault, gjengitt av Shaaning, mener at makten ikke viser seg i materielle størrelser, men eksisterer som menneskeskaptet tankekonstruksjoner som i neste omgang får praktiske konsekvenser. Å synliggjøre makten vil dermed være en krevende, selvreflekterende prosess hvor en må rokke ved sine tilvante perspektiver og stille spørsmål ved det selvfølgelige og naturlige. Å stille spørsmål ved sin egen forståelse av verden, og rokke ved det som er naturlig og trygt, er både utfordrende og vanskelig. Det krever at en prøver å se seg selv fra utsiden, og være kritisk til sine referansepunkter. I neste avsnitt kommer jeg inn på metodiske spørsmål som kan klargjøre for leseren hvordan jeg skal prøve å

7

http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=frihet&search_type=&publications=5&publications=21&publication_s=9&publications=2&publications=17&publications=23&publications=1&publications=22&publications=10&publications=16&publications=8&publications=3&publications=20&publications=24&publications=25&publications=26&publications=15&publications=19&publications=18&publications=12&publications=11&publications=7&publications=14&publications=13 (lastet ned den 03.05.2009)

lese rapporten ut fra et slikt kritisk blikk, og hvordan jeg praktisk kan nyttiggjøre meg av Foucault sin teori i denne prosessen.

1.5 Metodisk tilnærming

Jeg har i min oppgave basert meg på tekstanalyse som metode. Gjennom en diskursanalytisk tilnærming, søker jeg å forstå hvordan diskurser er med på å forme oss som samfunnssubjekter og vår forståelse av verden. Med sosialt arbeids arena som forskningsfelt, ser jeg det som nyttig i min oppgave å ta i bruk et sett med briller som kan fange opp kompleksiteten i arbeidsfeltet, og det unike ved individet. Foucault sin diskursanalytiske tilnærming åpner for et bilde av hvordan individet føres og dannes i kryssninger og møter mellom ulike diskurser. Den verdensforståelsen det enkelte individ utvikler, er basert på en diskursiv forståelsesramme. Denne forståelsen er med på å skape en oppfatning av hva som er normalt og hva som ikke er normalt, hva som er sant og usant. For å få tak i hva som styrer samfunnsindividets oppfatning av eksempelvis sannhetsbegrepet kan en med Foucault sin tilnærming, søke i diskursens forutsetninger. En kilde til å forstå hva som er med på å forme individets verdensforståelse og dets handlinger er språkets utforming, som danner et rammeverk for ens handlingsarena. Gjennom skriftlige dokumenter uttrykkes det eksplisitt og implisitt regler for hva som er rett og galt, normalt og avvikende. Denne tilnærmingen gjør seg ikke minst aktuell i dagens samfunn hvor rapportering og dokumentering er blitt en stor del av hverdagen innenfor de fleste sektorer. For å forstå hvordan kunnskap og makt interagerer i rapporten om familieråd, tar jeg utgangspunkt i teksten. Utsagnene i rapporten er min inngangsport for å lete etter hvilke meninger og verdier som ligger til grunn i evalueringen. Dette kan videre gi informasjon om hvordan fremtidig endring i praksis og kunnskapssyn. Rapporten gir informasjon og uttrykker verdier gjennom *språket* som tekst. Kunnskapssynet gir innblikk i en *immateriell størrelse*. Den påfølgende praksis, som eksempelvis økte midler til familierådsmetoden, er et *empirisk fenomen*. Alle tre elementer gir viktig informasjon og utfyller hverandre (Foucault [1970] (1999)). Ved analyse av teksten skal jeg se på hvilke diskursive fenomener som påvirker det kunnskapssynet som ligger til grunn for rapportens utforming. Samtidig vil jeg peke på hvilke handlingsmuligheter og maktstrukturer kunnskapsforståelsen åpner for, og hvordan diskursen konstitueres og endres på bakgrunn av dette.

”Vissa forskare ser det som att vi, för att kunna säga något om vårt sätt at tänka och våra handlingar, måste studera språket. De betraktar nämligen språket som yttersta gränssättare för tanke och handling.” (Bergström og Borèus 2005:12). Videre i avsnittet skriver Bergström

og Borèus at interessen for tekstanalyse i det moderne samfunn også springer ut fra det faktum at vi lever i et informasjonssamfunn hvor det ustanselig produseres nye tekster. ”Språket återger inte verkligheten direkt och på ett enkelt sätt utan bidrar snarere till att forma den” (Bergström og Boreus ”2005:305). Den massive produksjonen av tekster kan knyttes til revisjonssamfunnet inntog (Power 1997). Stadig økende krav til kontroll resulterer i at dokumenter og tekster fungerer som en informasjonskanal til samfunnet. Dette trykket av tekstproduksjon gjør det spesielt viktig å være bevisst på hva tekstene direkte og indirekte kommuniserer til leserne.

Innledningsvis har leseren blitt introdusert for oppgavens tema, bakgrunn for interesse og en kontekstualisering av både rapporten og temaets aktualitet. Oppsummert er det analytiske blick rettet mot evalueringens kunnskapssyn, hvor samhandling mellom kunnskap og makt er i fokus. Evalueringens funksjon som kvalitetssikring av tiltak bringer frem spørsmål om legitimitet, nøytralitet og resultatenes konsekvenser. Ikke minst problematiseres brukerens plass i den nye kontrollpraksisen. Avslutningsvis i dette kapitlet vil det presenteres noen praktiske avklaringer og avgrensinger.

Kapittel 2 er delt opp i to deler. Den første delen tar for seg hvordan analysen fant to ulike og dominerende diskurser i rapporten. Analysedel to søker å belyse problemstillingene med utgangspunkt i rapportens to diskursive perspektiv.

Kapittel 3 er en videre tolkning og diskusjon rundt de analytiske funn som fremkom i kapittel 2. Her inkluderes ulike teorier rundt makt og kunnskap for å gi mening til, og ytterligere diskusjon rundt problemstillingene.

Kapittel 4 er en kort oppsummering av oppgavens hovedpunkter. Samt avsluttende tanker om oppgavens hensikt og samfunnsrelevans.

1.6 Utvalg av sitat

Rapporten om familieråd er en stor og omfattende rapport, hvor flere forskere og forfattere har bidratt til det endelige resultatet. Et spørsmål en kan stille er hvordan tolkning av sitater fra et kapittel med en forfatter kan danne grunnlag for å si noe om rapporten generelt. Svaret på dette gis til en stor grad av følgende sitat: ”Dei enkelte kapitla kan lesast som sjølvstendige delrapportar, men dei byggjer på det same materialet og bør sjåast i samanheng.” (NOVA 2006/18). Rapporten skal fremstå som en enhetlig og unison rapport, med bakgrunn i et felles kunnskapssjunkt. Dette gir støtte til å se enkelte deler og sitater som representative for rapportens kunnskapssyn. Når det gjelder utvalg av sitater er disse valgt ut etter hvilke som kan gi meg informasjon om det aspektet jeg er interessert i å studere. Mitt fokus for oppgaven er å se etter hvilke kunnskapssyn og maktkonstruksjoner som skriver seg ut fra rapporten. Jeg fokuserer da på sitater som kan gi meg innblikk i hvilket kunnskapssyn som gir føringer for rapportens utforming og resultat. Det medfører at jeg ikke er ute etter å evaluere verken rapporten eller dens resultater. Jeg vil studere dokumentets kunnskapsbase. Jeg ønsker å grave i det leseren oppfatter som et selvfølgelig utgangspunkt for rapportens forskning og resultater. Rokke ved det leseren automatisk aksepterer som rapportens bakgrunn, og i neste omgang vise hvordan dette gir seg uttrykk i praktiske konsekvenser. Ved hjelp av tekstanalyse ønsker jeg, som Boreus og Bergström uttaler det; å se på hvordan språket bidrar til å forme virkeligheten (2005:305).

Å se forbi det naturlige og selvfølgelig er en utfordring. For å få tak i det naturlige og ikke minst det uuttalte i rapporten, har jeg nærlest noen utvalgte sitater. Gjennom grundig studie av teksten viste analysen to dominerende diskurser i rapporten om familieråd. Jeg har valgt å dele analysen i to kapitler, hvor det første kapitlet fremstiller analysen som resulterte i de to diskursene. Det andre kapitlet tar for seg brytninger mellom diskursene i teksten.

2. Analyse I

2.1 Demokratiseringsdiskursen

”I familieråd oppfattes ikke brukerne som passive, men som aktive og deltakende hvor tiltakene skal tilpasses de enkeltes behov”. (NOVA 2006/18:55).

Sitatet over gir leseren et innblikk i hvilke verdier og mål som er styrende for familieråd som metode. Gjennom deltagelse og aktivitet skal brukeren være med i utformingen av eget tiltak. Brukerens behov skal stå i sentrum, og med dette utgangspunkt skal det i et samarbeid mellom familie og barnevern dannes en handlingsplan. Den aktive bruker skal være med på å prege sin egen endringsprosess mot en bedret situasjon. Aktivitet, deltagelse og individuelle behov er ifølge rapporten vesentlige for familierådets verdier. Rapporten omhandler både implimentering og evaluering av metoden, og bygger i stor grad på de samme verdier og mål som metoden i seg selv.

Møte i familieråd er i seg selv ingen løsning, men et sentralt ledd i en prosess for å finne og gi en løsning. Målet er å skape endring til det bedre, en prosess i riktig retning, men ingen kan forvente at det alltid skal lykkes, i alle fall ikke å komme helt fram. (NOVA 2006/18:19)

Familierådet som metode resulterer ikke nødvendigvis i håndfaste resultater i tråd med målsettinger. I følge sitatet er dette heller ikke et krav at familierådet skal anses som vellykket. Møtet er ikke en løsning, men et sentralt ledd i en prosess for å finne og gi en løsning. At møtet er et sentralt ledd, vil si at det er en del av noe større. Det er en helhet satt sammen av mange ulike deler. Møtet er et ledd i en prosess, noe som gir assosiasjoner til noe pågående i stadig endring. Prosessen blir fremstilt som vesentlig i seg selv, og det er ikke måloppnåelse som settes i høysete. De to foregående sitatene er begge et bilde på de verdier som er førende for implementering og evaluering av familierådsmetoden. En prosessuell

handlingsstrategi legges til grunn for metoden, hvor de førende elementene er brukerens behov og deltagelse.

”Myndiggjøring og brukermedvirkning har kommet inn som et sentralt element i moderne barnevern (jf. kap.1). Medvirkning og myndiggjøring har en verdi i seg selv.” (NOVA 2006/18:54). Dette sitatet fastsetter, uten videre argumentasjon eller forklaring, myndiggjøring og medvirkning som verdifulle mål. I form av en selvautoriserende ytring blir myndiggjøring og brukermedvirkning fremstilt som selvfølgelige retningslinjer for barnevernets arbeid. Gjennom utsagn som dette er det lett for leseren å bli dratt med det Schaaning omtaler som et logisk rom som danner føringer for diskursens forventninger (Schaaning 1997:185).

Familien er byggesteinen i barns oppvekst. De aller fleste familier makter å gi barna en noenlunde stabil og trygg oppvekst, men noen trenger ekstra bistand og andre makter ikke å gi barna en tilfredsstillende omsorg. (NOVA 2006/18:15)

I likhet med forrige sitat fremstilles utsagnet her som en selvfølgelig og allmenn akseptert sannhet. Den første setningen fastsetter at familien skal være byggesteinen i barnas oppvekst. Med andre ord er det fastsatt en mal for ”normalt” familieliv. Samtidig produseres kategorien avvikere for dem som ikke makter å leve opp til kravene. I neste setningen sies det at de som ikke makter å gi barnet den omsorgen det trenger skal få bistand. Dette forutsetter at målet er at familiene skal fungere uavhengig av andre og med ansvar for å yte den omsorg barnevernet anser som tilfredsstillende.

Familieråd er en beslutningsmodell der barnevernet gir familien og nettverket mulighet til selv å finne løsninger og ta ansvar for å gjennomføre disse. Det fokuseres på familiens muligheter, ansvarsfølelse og ressurser til å finne hva som er det beste for barnet. Det er en prosess som involverer den utvidete familien i oppfølging av barnet, eventuelt supplert med tiltak fra barnevernet. (NOVA 2006/18:7)

Dette sitatet gir uttrykk for at barnevernet gir fra seg et gode, hvorpå familien selv får *muligheten* til å finne løsninger. Muligheten til å finne løsninger og ansvar fremstilles som et tilbud til selv å løse problemene, hvor en da vil tilpasse seg normalen av en selvstendig familie. Familiens *ansvarsfølelse og ressurser* omtales som egenskaper, som er tilgjengelige, men ikke tatt i bruk. Barnevernet skal med andre ord hjelpe individene å ta i bruk de egenskaper som tilsynelatende ligger latent i alle mennesker. I denne setningen ligger det også

føringer for hvilken rolle familien skal ha, og hvordan denne rollen skal utføres. Samtidig gir det et inntrykk av diskursive verdier, hvor ansvar og aktiviteter er vesentlige begreper. I andre setning sies det at familiens ansvar er i fokus. Implisitt fremstilles da ansvar som noe positivt. Ved å supplere ansvar med ordet *følelser*, appellerer dette til individets indre egenskaper. Et fravær av ansvar vil da forbindes med individets vilje og kompetanse. Det som uttrykkes som et tilbud til brukeren stiller dermed forutsetninger for at ansvaret som følger, er noe individene ønsker å påta seg. Denne ansvarliggjøringstanken forsterkes i sitatet nedenfor.

Rollen til saksbehandleren innenfor et myndiggjørende perspektiv, vil være å maksimere klientens kontroll og selvbestemmelse innenfor rammen av de uunngåelige maktforskjellene mellom brukeren og barnevernet (Horverak 2006:62, etter NOVA 2006/18:16).

Sitatet gir en forståelse av selvbestemmelse og kontroll over eget liv som et ubestridt mål. I likhet med sitatene forutsettes det at aktivitet og deltagelse er et gode for alle mennesker. Det sies implisitt at det bør være et mål for alle å leve uavhengig av velferdsstatens tjenester, og være sin egen herre. Dersom diskursens kriterier ikke blir oppfylt, vil barnevernet hjelpe individene til å hjelpe seg selv til å komme tilbake på ”rett spor”. Diskursens uuttalte ideal synes å være et selvstendig, selvforsørgende individ som også kan forsørge og verne om sine nærmeste, uten innblanding fra velferdsstatens tjenester.

Dei viktigaste aktørane i dette prosjektet er likevel dei mødrene, fedrane, barna, saksbehandlarane, koordinatorane og lærarane som har delteke i familierådprosjektet, og som har svara på spørjeskjema og/eller stilt opp til intervju med forskarane, både ein og to gonger i løpet av prosjektperioden. Det er deira synspunkt, erfaringar og opplevingar på familieråd som blir formidla i denne rapporten. (NOVA 2006/18:4)

Den siste setningen i dette sitatet fastsetter metodens praktikere og brukere som den vesentlige informasjonskilden for rapporten. Det påpekes at det er deres opplevelser, synspunkt og erfaringer som fremstilles i rapporten. Sitatet gir dermed inntrykk av at rapporten er en direkte fremstilling av brukernes og praktikernes erfaringer med metoden. Den sier implisitt å være basert på erfaringskunnskap, og fungerer som talerør for deltagerens opplevelser.

Ser en sitatene i sammenheng, kan en danne et bilde av hvilke verdier og mål rapporten legger til grunn i fremstilling av datamaterialet. Gjennom eksplisitt og implisitt fremstilling av

føringer for rapportens deltakere skapes det en *normal*. I samme øyeblikk som normalen fremstår dannes det også avvikere. Det å definere hva som blir ansett som riktig og verdifullt får også følger for de som ikke makter å oppfylle disse kriteriene. Sitatene som er fremstilt ovenfor danner et bilde av diskursens normale, sunne og vellykkede individ, samtidig som det definerer hvem som ikke faller inn under denne kategorien. Ifølge Foucault finnes det ingen universell forståelse av hvordan et samfunn skal fungere, eller hva som anses som riktige handlinger. Det er alltid snakk om et definisjonsspørsmål, hvor regler og normer endrer seg fra diskurs til diskurs (Foucault [1970] (1999)). Ved å søke etter rapportens diskursive føringer, kan jeg danne et bilde av hvilken kunnskap rapporten fremstiller som verdifull.

Det er imidlertid ikke alltid at diskursens førende elementer er tydelige, og for enhver tid definert. Diskursens rammer defineres og omdefineres kontinuerlig etter påvirkning både fra diskursens medlemmer, og omliggende diskurser. Barnevernets diskursive normer og føringer er i stadig endring, og påvirkes av ulike interne og eksterne elementer. Tolkning av sitatene som er fremstilt ovenfor, gir en forståelse av at rapportens verdigrunnlag knytter seg til brukermedvirkning, aktivitet og uavhengighet. Disse verdiene er med på å prege og danne en diskurs jeg har valgt å omtale som demokratiseringsdiskursen, hvor ideologien er det uavhengige og aktive individ som gjennom deltagelse i samfunnet skal kunne styre sitt eget liv. Det viser seg imidlertid ved nærmere studie av teksten, at disse verdiene ikke er de eneste diskursive føringer i teksten. Rapporten er også preget av en annen dominerende diskurs som fremstiller et annet og til en stor grad motstridende verdisyn.

2.2 Evidensdiskursen

”Intensjonen med det nasjonale prosjektet var «Koordinering av eksisterende kompetanse, videre kunnskapsutvikling og en bredere evaluering av metoden» .”(NOVA 2006/18:57)

Brukermedvirkning, uavhengighet og aktivitet er vesentlige og dominerende begreper innenfor demokratiseringsdiskursen. Sitatet som innledet avsnittet presenterer andre begreper som tilsynelatende også er viktige for rapporten, men som ikke umiddelbart samsvarer med

demokratiseringsdiskursens verdier. Begrepene kompetanse, kunnskap og evaluering fremmes som førende for rapporten.

Formålet med evalueringen er å få kunnskap om hvilke resultater som oppnås med familieråd, og om det er kjennetegn ved både familiene, gjennomføringen og oppfølging av familieråd som har sammenheng med de resultatene som oppnås (NOVA 2006/18:27).

Sitatet gir uttrykk for at et viktig mål for rapporten er å redegjøre for resultatene ved bruk av familierådsmetoden. Det står at en skal se etter kjennetegn ved familiene, gjennomføring og oppfølging, og se disse i forhold til resultatene av metoden. Familiene som er brukerne i prosjektet skal kategoriseres, og deretter sette kategoriene i sammenheng med evalueringsresultatene. Rapporten søker her å skape generaliserbare resultater ved å danne kategorier som brukerne plasseres inn i ut fra ulike kvaliteter. Evaluator søker sammenhenger mellom resultater og kategorier i forhold til fremtidig bruk av metoden. I motsetning til fokuset på den unike bruker og kreative individuelle løsninger, dreies rapportens blikk mot ferdige løsninger basert på tilsynelatende allmengyldige resultater. I dette øyeblikk er ikke lenger den unike bruker i fokus, men produksjon av håndterbar og generaliserbar kunnskap. Rapporten blir, slik Power fremstiller det, en del av evidensdiskursens tankengang. Fokuset rettes mot sikre resultater med universell anvendbarhet (Power 1997).

Rapportens intensjon er blant annet videre kunnskapsutvikling. Sett i forhold til de ulike diskursenes verdier og målsettinger vil konstruksjon av kategorier og evalueringskriterier være førende for rapportens utfall. Resultatene vil med andre ord påvirkes av hvilken type kunnskap som legges til grunn for evalueringen. Dersom evidensdiskursen dominerer rapporten, vil fokuset være rettet mot de fenomener som får plass innenfor konstruerte kategorier. Kategoriene vil med andre ord bli førende for hvilke fenomener som kommer i fokus, og hvilken type kunnskap rapporten produserer.

Formålet med prosjektet var både å implementere modellen på en enhetlig måte i kommunene og å hente ut erfaringer og systematisk dokumentering av prosessen og effektene av familieråd (NOVA 2006/18:7)

”(...) å hente ut erfaringer”(ibid.) gir et inntrykk av en fast og håndterbar kunnskap som ligger klar og kan innsankes av de som trenger det. Det gir et forenklet bilde av det mangfold av

følelser, meninger og komplekse systemer som påvirker brukernes og sosialarbeidernes erfaringer med en ny metode som familieråd. I likhet med det foregående sitat, fremsetter denne setningen et ønske om å hente inn og sette kunnskapen i system. Resten av setningen sier at det er et formål med "(...) systematisk dokumentering av prosessen og effekten av familieråd"(ibid). En systematisk dokumentering forutsetter en kategorisering av fenomener og resultater. Ifølge diskursens kriterier kreves det en systematisert fremstilling av effektene for at resultatene skal bli ansett som nyttige og verdifulle.

"Følgelig preges litteraturen så langt mer av optimisme på grunnlag av små, kvalitative studier enn av robust, vitenskapelig dokumentasjon." (NOVA 2006/18:17). Denne setningen er hentet fra et kapittel i rapporten som omhandler annen forskning og litteratur på område om familieråd. Ordleggingen i sitatet gjør at de kvalitative studier får en negativ klang, hvorpå optimismen knyttet til resultatene fremstilles som naiv og upålitelig. Med andre ord sies det at optimismen er grunnløs. Den dokumentasjon som rapporten sikter mot å produsere skal derimot tuftes på "(...) robust, vitenskapelig dokumentasjon" (ibid.). "**robust** -; (fysisk el. åndelig) sterk, sunn, motstandsdyktig"⁸. Den robuste dokumentasjonen har et positivt preg, hvorpå en får assosiasjoner til noe ekte og holdbart. Ser en ordet *robust* i sammenheng med begrepet *vitenskap* som forklares med "**vitenskap** el. **viden**-△ -en, -er systematisk, kritisk studium drevet for å nå frem til større erkjennelse"⁹, dannes det en desto større avstand mellom *små kvalitative studier* og *robust, vitenskapelig dokumentasjon*. Den dokumentasjonen rapporten er ute etter å produsere skal med andre ord være en sunn og motstandsdyktig kunnskap dannet med bakgrunn i studier som søker å nå en større erkjennelse. Den skal danne en kunnskap det skal være lite grunnlag for å stille spørsmål ved, og hvor resultatene skal speile virkeligheten. En slik kunnskap vil innlemmes i betegnelsen evidensbasert kunnskap. Dette vitner om en hierarkisk rangordning av ulike typer kunnskap, hvor den evidensbaserte kunnskapen havner øverst. Morago(2006) viser til det samme fenomenet innenfor medisinfaget, hvor studier viste at evalueringene ble vurdert ut fra et evidenshierarki. Tronende på toppen var de studier som kunne vise til gjennomgang og analyser av randomiserte kontrollerte forsøk (Morag 2006:467)

---

⁸ http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=robust&search_type=&publications=23 (lastet ned den 02.05.2009)

⁹ http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=kjennetegn&search_type=&publications=23 (lastet ned den 02.05.2009)

Kort oppsummert har jeg analysert frem to dominerende diskurser som jeg i oppgaven omtaler som henholdvis demokratiseringsdiskursen og evidensdiskursen. Den første har brukeren som utgangspunkt, hvor medvirkning og myndiggjøring er fremste mål for metoden. Demokratiseringsdiskursen ønsker å fremme brukerens muligheter til å påvirke og endre egen situasjon, med utgangspunkt i brukerens individuelle behov. Evidensdiskursen, på den andre siden, fokuserer på ”kunnskapsproduksjon” av evidensbasert praksis og universelle metoder. Evidensdiskursens målsetting er å samle eksisterende kunnskap om familieråd, og på bakgrunn av denne informasjon og rapportens resultater produsere ny kunnskap. Et viktig element er at denne kunnskapen skal være en sikker og evidensbasert. En og samme rapport preges dermed av to dominerende diskurser, med tilsynelatende ulike verdier og fokus. Mål og verdier er førende for hvilke evalueringskriterier som legges til grunn for evalueringen, og hvilken kunnskapsbase rapporten som helhet baseres på. Hva skjer når de diskursive verdier møtes i teksten? Jeg vil videre i analysen fremstille hvordan teksten brytes i møte mellom diskursene.

3. Analyse II

Denne analysedelen er en nærlesing av rapporten om familieråd, med fokus på hvordan kunnskap og makt samhandler i teksten, samt brukerens posisjon i dette samspillet.

3.1 Kunnskapsmakt

Legitimiteten til en ny metode er først og fremst knyttet til at den virker, og gjerne at den virker bedre enn konkurrerende metoder. Derfor er det også viktig for forkjemperne for familieråd å argumentere for at metoden har effekter som kan sammenliknes med sentrale mål for barnevernstjenestens virksomhet i de landene metoden er prøvd ut (NOVA 2006/18:278).

I første setning står det at en metodes legitimitet er knyttet til at den *virker*. At metoden virker vil være avhengig av hvilke forventninger som ligger til grunn. En må få tak i hva som er målet for metoden, og hvilke effekter som er ønskelige for at en skal kunne svare på om metoden virker. I neste setning presenteres effekter familierådsmetoden skal etterstrebe; sentrale mål for barnevernets virksomhet. Effektene som fremkommer ved bruk av familierådsmetoden skal sammenlignes med generelle mål for barneverntjenestens virksomhet. At metoden virker vil dermed medføre at den gir resultater som samsvarer med barneverntjenestens sentrale mål. Det som er interessant i denne sammenheng er at det som skal fungere som en evaluering av en metode innenfor barnevernet blir målt opp mot sentrale mål innenfor samme sektor. Det stilles ikke spørsmål til om barnevernets målsettinger er fruktbare og ønskelige. Dette blir fremstilt som en selvfølgelighet. Ut fra disse resultatmålene fastsetter barnevernet selv kriterier for ønskelige evalueringresultater. Barnevernets definisjonsmakt blir på denne måten reproduisert ved at en underbygger de allerede eksisterende mål for virksomheten uten noe videre kritisk blikk.

Videre i sitatet sies det at effektene en ser etter er de *positive endringsprosessene* hos barna. Denne formuleringen av evalueringens målsetting krever ytterligere definiering. Hva er positive endringer? Hvem er det som definerer hva som er ”positive” endringer? Virkningen av metoden skal måles opp mot barnevernets overordnede målsettinger. At metoden virker må argumenteres for ved å vise til ”(...) effekter som kan sammenliknes med sentrale mål for barnevernstjenestens virksomhet(...)”(NOVA 2006/18:278). Dette vil gi føringer for hvilken

retning barnas endringsprosess må bevege seg, for å inkluderes i det barnevernet har definert som positivt.

Sitatene gir med andre ord informasjon om at et vesentlig mål ved evalueringen er å fremskaffe informasjon om familieråd fører til endringer som samsvarer med barnevernets definisjon av positive endringsprosesser. Det er barnevernets definisjon av et godt liv som blir malen for brukernes endringsprosess, og de reproducerer på denne måten sin egen makt til å definere hva som er gyldig og ikke gyldig livsførsel.

Makten til å definere rett og galt skriver seg ut fra en tanke om at barnevernet har en unik kunnskap om brukernes sammensatte problemer. Denne tanken om kunnskap som grunnlag for makt samsvarer med samfunnets maktutvikling generelt sett. Tidligere var mye av makten basert på autoritet og myndighet. Gjennom posisjoner som lærer, prest, lege og sosialkurator var deres makt definert i form av autoritetsposisjoner. I dagens samfunn må makten legitimeres i form etterspurt kunnskap. Makten blir dermed knyttet til forvaltning av kunnskap som andre trenger, mer enn den autoritære posisjonen i seg selv. Gjennom et helhetlig fokus har barnevernet opparbeidet seg en kunnskap som er unik for sektoren, og som gir et bredt blikk på problemer i samfunnet. Innføring av nye former for kontroll forutsetter kunnskaper som kan ivareta denne praksisen. Revisjon har ikke tradisjon innenfor sosialsektoren, men er hentet som et redskap fra et annet felt i et forsøk på å danne en bedre og mer effektiv velferdssektor. Power skriver om hvordan det i løpet av de siste 20 årene har oppstått en stadig større interesse for revisjon av tjenester også innenfor sektorer som den sosialfaglige. (BVU 1996/3, Telemarksforskning-Bø 2006/29, Unifob helse 2008/1). Det siktes mot en maksimering av tjenester og tilbud, hvor økt effektivitet og evidensbasert kunnskap er viktige argumenter (Power 1997). Ved en introduksjon av revisjonidéen fulgte det også et sett med begreper som eksempelvis effekter, mål, evaluering, legitimitet. Hvilket innhold disse begrepene får i møte med sosialsektoren, og hvilken virkning denne språkmessige endringen bærer med seg, skal jeg komme nærmere inn på i det neste avsnittet.

3.2 Det nye språket

Formålet med prosjektet var både å implementere modellen på en enhetlig måte i kommunene og å hente ut erfaringer og systematisk dokumentering av prosessen og effektene av familieråd (NOVA 2006/18:7).

Sett bort ifra det siste ordet i setningen som er familieråd, er det ingen ord eller begreper i sitatet som kan tilsi at hovedfokuset for prosjektet er familien og det unike mennesket. Arbeidet med individet og familien, som er utgangspunktet for metoden, blir omtalt som *implementering av modellen*. Å implementere forklares som å iverksette, utføre eller gjøre det nødvendige for å få en maskin eller et program til å virke¹⁰. Ordet *implementere* gir en mekanisk fremstilling av det arbeidet som i praksis vil variere ut fra de ulike familienes sammensatte problemer, og ikke minst i forhold til hvilke ressurser de bringer med seg. Etter en enhetlig implementering av metoden skal det *hentes ut* erfaringer og effekter. Denne formulering forutsetter at erfaringer ligger klar til innhenting, og gir ikke leseren et bilde av at erfaringene og effekter er individuelle opplevelser og inntrykk fra familier og saksbehandlere som har deltatt i prosjektet. Individene reduseres i språket til evalueringsobjekter for forskningsprosjektet. Det fremsettes også et mål om *systematisk dokumentering av prosessen*. Her blir prosessen et ord for den utviklingen familien går gjennom i løpet av prosjektet. Samtalen og den mellommenneskelige, kontakten hvor individene kan uttrykke sin fornøydhet eller misnøye erstattes med systematisk dokumentering. Sitatet fremstiller med andre ord familien, metoden og rapporten med et objektivt og nøytralt språk, hvor mennesket og det individuelle er vanskelig å spore. Begrepene som er tatt i bruk er hentet fra et språk med et objektivt fokus, hvor fenomener forklares med et mekanisk og objektivt språk. Et mekanisk språk som betegner evalueringsforløpet på en effektivt måte, kan være verdifull i forhold til begrepens funksjon på sin opphavelige arena. I beskrivelse av en metode som forholder seg til mennesker og komplekse problemstillinger, kan en slik objektiv begrepsbruk komme til kort. Ved hjelp av tekstanalyse påpekes det hvordan ordvalget er av betydning når en tar i bruk et begrepsapparat dannet i og for en annen sektor.

Sosialfaglig kunnskap og praksis har tradisjonelt lagt stor vekt på helhetlig tenking omkring menneskenes livssituasjon.(...) Dersom den utviklingen vi nå ser når det gjelder sosialbegrepet kan tolkes som et uttrykk for en fragmentering også av sosialfagligheten, mener vi det kan være grunn til å stoppe opp og tenke seg om (Statens helsetilsyn 2008:3)

---

¹⁰ http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=vitenskap&publications=23&art_id=20326276

Sitatet er hentet fra forordet i tilsynsmeldingen fra 2008, skrevet av direktør i helsetilsynet Lars E. Hanssen. Hans fokus på sosialbegrepet bunner i hvordan ordet *sosial* blir stadig mer utvasket i velferdsstatens språk, og erstattes av begreper som velferd, omsorg, integrering og inkludering. Hanssen reflekterer her over hvordan begrepsendringer i sosialsektoren ikke har utgangspunkt i et mindre behov for sosialfaglig kompetanse. Han viser til Anita Røysum sin artikkel i Aftenposten, hvor hun påpeker at ordet sosial er blitt et ikke-ord. Hun spør videre om språkets endring er et uttrykk for en usynliggjøring av den sosialfaglige kompetansen (Røysum 2009)¹¹. Dette påpeker at begrepene som brukes er verken tilfeldige eller uvesentlige. Denne tanken kan føres videre til rapporten om familieråd. Hvilke konsekvenser får det at rapporten tar i bruk begreper og ord fra en annen sektor, som til en stor grad har andre målsettinger for sitt arbeid? Når språket i rapporten i stor grad er preget av et økonomisk og effektivitetsrettet språk, er det grunn til å se om språket kan gi implikasjoner på endringer i dokumentets kunnskapsbase. Evidensbasert praksis er et nytt og mye brukt begrep, og blir i flere tilfeller i rapporten nevnt som et kontekstuellt krav som innskrenker barnevernets handlingsrom.

Dette siste er ikke minst viktig i dagens situasjon, hvor barnevernsarbeidet i flere av de landene som har forsøkt å importere metoden stilles overfor økte krav om evidensbasert praksis og kutt i kostnadene. (NOVA 2006/18:).

(...) det er vanskelig å gjøre familieråd til en integrert del av barnevernets virksomhet. Dette kan skyldes sosialarbeideres motvilje mot å gi fra seg makt, men også kontekstuelle forhold som økt rutinisering, økende krav om evidensbasert praksis og behov for kostnadskutt (NOVA 2006/18:15).

(...)det fortsatt mangler god dokumentasjon på at familieråd enten fører til bedre resultater for barn og unge eller er billigere. I en tid hvor stadig større vekt legges på evidensbasert praksis, blir dette en alvorlig innvending. (NOVA 2006/18:279).

En avgrensning og kontrollering av sosialarbeidernes praksismuligheter skulle en tro ville møte motstand. Men slik rapporten fremstiller kravet om evidens, ser det ut til å være enighet om nødvendigheten av denne form for kontroll. Tvert imot gir rapporten inntrykk av at evidenskravet fungerer som en motivasjonsfaktor til å utføre ytterligere kontroll og forskning på metoden. Med en slik omfavning av evidensbegrepet blir det vesentlig å se hva begrepet bringer med seg.

---

¹¹ <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2854150.ece> (lastet ned 13.02.2009)

Med utgangspunkt i medisinfaget har en de siste ti årene sett en økende interesse for evidensbasert praksis. Mye grunnet fokuset på effektivitet og økonomi, men også støttet av utbedret informasjonsteknologi og brukerens rett til medvirkning og innsyn i egen saksbehandling. Fokuset på evidensbasert praksis har spredd seg også til helse og sosialfagene, med resultat i noe splittet mottagelse. Med argumenter som mangel på ressurser, økende arbeidsmengde, manglende kunnskaper og motstand mot endring av rådende praksiser hevder noen at det sosialfaglige feltet enda ikke er klart for evidensbasert praksis (Morago 2006:469). Bergmark og Lundström presenterer i sin artikkel med henvisning til Sheldon denne definisjonen på evidensbasert praksis i sosialt arbeid: ”(..)en samvetsgrann, tydelig og omdømmesgill användning av den för tilfället bästa tillgängliga kunnskapen i syfte att befrämja klienternas välfärd” (Sheldon 2002, i Bergmark og Lundström 2007:6). Men denne definisjonen som utgangspunkt vil det, som forfatterne også påpeker, være få som sier seg uenig i at evidensbasert praksis er nyttig og nødvendig. Men definisjonen åpner for et ytterligere defineringsproblem, om hva som er den beste kunnskapen tilgjengelig. Dette svaret vil gi konsekvenser for hva som defineres som evidensbasert praksis.

Bergmark og Lundström påpeker at det i Sverige har vært en streng tolkning av evidensbegrepet som har vært rådende, hvor gullstandarden er forskningsresultater utvunnet fra randomiserte kontrollerte studier (Bergmark og Lundström 2007:6). Morago(2006) skriver i sin artikkel at det innenfor medisinfaget er utviklet et evidenshierarki, og viser til at

”(..)Oxford Centre for Evidence-Based Medicine har følgende nivåer for evalueringsmetoder:

1. Systematisk gjennomgang og metaanalyser av randomisert kontrollerte forsøk.
2. Randomiserte kontrollerte forsøk.
3. Kohort studier.
4. Case kontrol studier.
5. Case serier” (Morago 2006:467, min oversettelse)

Dersom disse retningslinjene legges til grunn for profesjonell praksisutøvelse, vil den ultimate kunnskap baseres på resultater fra kritisk gjennomgang av tilgjengelige forskningsresultater av randomiserte kontrollerte forsøk. Kritikken mot en slik strikt definisjon av metodekrav til gyldig forskning fremmes når evidensbasert praksis brer seg til sosialt arbeid. Ikke minst

skapes det en debatt om hvorvidt prinsipper fra medisin kan overføres til sosialt arbeid. Et av de mest brukte argumentene mot en slik streng tolkning viser til at sosialarbeidere jobber for brukere med komplekse og sammensatte problemer, og hvor en i tillegg må forholde seg til sosiale relasjoner og skiftende omgivelser. Dette skaper mindre forutsigbarhet enn det er tilfelle innenfor medisinfaget, og vansker med å gjennomføre randomiserte kontrollerte forsøk (Morago 2006:467). Hvilket innhold evidensbegrepet tillegges vil dermed være førende for hvilken kunnskap en vurderer som ”gyldig”.

Ved implementering av et begrepsapparat med opphav i en diskurs hvor evidens og sikre resultater er honnørord, står en i fare for å utvanne det språk som er dannet i og spesialtilpasset det sosialfaglige feltet. Begreper som rommer forståelse for komplekse problemer forenkles til et språk med tydelige rammer og avgrenset innhold. Språkendringens virkning kan, slik Hanssen påpeker, være at sosialt arbeid fragmenteres og reduseres til mange spesialiserte enheter. Sosialarbeiderens unike kontekstuelle kunnskap kan tape posisjon. Sosialarbeiderne står i fare for å tape status og makt på egen arena, ettersom de ikke lenger er i besittelse av den ”riktige” kunnskapen. Den sosialfaglige og kontekstuelle kunnskapen taper verdi mot et stadig større fokus på evidensbasert kunnskap. En kunnskap som krever nye begreper og danner grunnlaget for sosialsektorens nye språk.

Kunnskap er med andre ord ikke et begrep med et enhetlig innhold, men varierer tvert imot alt etter hvilken historisk epoke og hvilken diskursiv arena en befinner seg innenfor. Hvilken type kunnskap som blir verdsatt er med andre ord diskursivt og historisk definert. Uttrykket *kunnskap er makt* er en mye brukt, men dog en meningsfull ytring. Makt, slik det fremstilles i dette avsnittet, knytter seg til diskursens vurdering av hvilken kunnskap som blir ansett som viktig og verdifullt. I dette tilfellet er det kunnskap om revisjon. Makt er med andre ord ikke knyttet til autoritære posisjoner, men til definisjon av hva som er verdifull kunnskap innenfor de diskurser en befinner seg i. Endring i kunnskapsgrunnlaget, vil da føre med seg bevegelser i maktstrukturene.

Hvordan kunnskapsbegrepets innhold endres avhengig av diskursive føringer, gjør seg synlig også i det neste avsnittet. Kunnskapsbegrepet har ikke et gitt innhold. Når rapporten da uttrykker et ønske om å produsere ny kunnskap, er det interessant å se hvilke premisser denne kunnskapsutviklingen må forholde seg til. I det neste avsnittet analyseres det hvordan diskursens premisser for kunnskap kan prege utviklingen av ny kunnskap

3.3 Den ”nye” kunnskapen

Møte i familieråd er i seg selv ingen løsning, men et sentralt ledd i en prosess for å finne og gi en løsning. Målet er å skape endring til det bedre, en prosess i riktig retning, men ingen kan forvente at det alltid skal lykkes, i alle fall ikke å komme helt fram. (NOVA 2006/18:19)

Familierådsmøtet skal være et steg på veien for å finne en løsning. At det jobbes mot en løsning, forutsetter at det er noe som skal løses, et problem som har oppstått. Gjenkjennelse av et problem, forutsetter at det er noe som er rett og noe som er galt. Det må foreligge en slags felles oppfatning av hvordan det er greit å leve livet sitt, og hva som strider mot de aksepterte normene for en ”normal” familiesituasjon. I denne teksten er barnevernet et mektig definisjonsorgan, ettersom det med myndighet fra øverste hold og i henhold til lovverket kan fastsette hvordan det faktisk er greit å leve, og hva som ikke er greit. Barnevernets definisjon av problem er med andre ord det som legges til grunn for dette utsagnet. Familien må jobbe mot å endre seg slik at den passer inn i det barnevernet anser som en godkjent livsførsel.

”I familieråd oppfattes ikke brukerne som passive, men som aktive og deltakende hvor tiltakene skal tilpasses de enkeltes behov.” (NOVA 2006/18:55). Gjennom det forrige og dette sitatet legges det vekt på at metoden er en prosessuell metode. Endring, aktivitet og prosess er sentrale begreper. Ordene viser til noe annet enn stillstand, og endring blir fremstilt som noe positivt. Deltagerne i familieråd skal ikke være passive, men aktive og deltakende. Dette danner dikotomier hvor passivitet får en negativ klang. Det gir assosiasjoner til latskap og snylting på andre menneskers arbeidsinnstans. Mens deltakende og aktive mennesker fremkaller bilder av sunne individer som mestrer arbeidslivet og bidrar til fellesskapet. Som en forlengelse av dette dikotomiske bildet fremstilles familieråd som metoden som kan hjelpe den enkelte til å ta i bruk egne ressurser, og selv være aktive, deltakende og uavhengige. For en deltager i dagens samfunn kan det være vanskelig å stille seg kritisk til denne fremstillingen. En er selv en del av diskursen som ser det aktive, deltakende individ som det riktige. Det er samtidig vanskelig å se individualisme og uavhengighet som noe annet enn et ubestridt mål. Diskursen har en normerende virkning for våre handlinger og tanker. I samsvar med Foucault sine teorier om styringsmentalitet integrerer en som som samfunnsindivider de regjerendes tanker om rett og galt (Foucault [1994] 2002). Å jobbe mot uavhengighet og frihet fremstår dermed for individet som et eget og indre ”behov”. Spørsmålet er om

”behovet” for frihet kan betraktes som et individuelt krav, eller om behovet skriver seg fra andre faktorer. Hva med dem som ikke føler frihets”behovet”?

Myndiggjøring og medvirkning har i teksten en motiverende og disiplinerende effekt i form av arbeid mot uavhengighet. Begrepene understreker barnevernets fokus på uavhengighet, hvor det myndige og aktive mennesket er målet. Brukeren skal med andre ord være aktiv for å endre egen situasjon, men aktiviteten kan ikke skje på hvilken som helst måte. Aktiviteten skal skje på barnevernets premisser, på den riktige måten i samsvar med barnevernets definisjoner av en riktig utviklingsprosess. Rapporten har med andre ord dannet en normal som innebærer et aktivt og uavhengig individ. Det uttrykkes da en oppfatning av at disse elementene må tilfredsstilles for at individene skal få et godt liv. Det frie og aktive individ blir et lykkelig individ. Demokratiseringsdiskursen har slik gitt begrepene normal og avviker et innhold innenfor rapportens diskursive rammer. Individer som ikke tilfredstiller de diskursive kravene vil plasseres i kategorien avvikere. Etersom brukerne i utgangspunktet ikke lever opp til denne malen for normal og fornuftig livsførsel, vil de bli stemplet som annerledes. Denne forståelse er hentet fra forelesning om diskursens orden hvor Foucault([1970]1999) omtaler hvordan diskursproduksjonen er regulert og avgrenset av ulike prosedyrer. En av disse prosedyrene betegnes som utelukkelsesprosedyrer, som fungerer ved å danne dikotomiske motsetninger som regulerer hva som blir ansett som rett og galt, lovlig og ulovlig, gyldig og ugyldig og så videre (Foucault [1970] (1999)). Det er disse prosedyrer som styrer deltagernes handlingsmuligheter i form av skrevne og uskrevne regler for utøvelse innenfor diskursen rammer. Et av disse dikotomiske motsetningsparene som definerer individenes handlingsrom, er motsetningene fornuft og galskap. Ved avgrensning av rammene for fornuftige handlinger og uttalelser, skapes det samtidig en definisjon av hva som er ufornuftig. Dersom en lever i utakt med diskursens kriterier for fornuftig livsførsel, vil en slik Foucault fremstiller det bli ansett som ufornuftig, og i verste fall gal. I sine analyser viser han hvordan den gale har et avgrenset spillerom og muligheter. De kan blant annet ikke signere kontrakter eller uttale seg i retten. Deres stemme tilskrives dermed ikke gyldighet, og kan ikke sirkulere på samme premisser som andre samfunnsstemmer. Definisjonen gal er sjelden brukt i dagens samfunn, men Foucault viser til hvordan denne form for utestenging i dag praktiseres gjennom nye former for ekskludering. Om vi ikke lenger skiller mellom gal og fornuftig, så er det i dag nye institusjoner som er med på opprettholde skillet mellom de fornuftige og de gale (Foucault [1970] (1999)).

Barnevernet kan analyseres som en slik definerende institusjon. Gjennom rammer for den fornuftige oppdragelse, og definisjon av god omsorg, skapes det en avstand til dem som ikke fyller disse kravene. Brukerne av barnevernstjenester lever ikke opp til diskursens mål om den gode forelder og omsorgsperson, eller det aktive og utviklende barn. De er som en del av brukerkategorien stemplet som avvikere. Deres kunnskap får ikke samme status som ytringer fra diskursens dominerende stemmer.

Rapporten fremstiller brukermedvirkning som et svært viktig og vesentlig mål. Hvordan vil denne medvirkningen utfolde seg dersom brukernes ytringer ikke får samme status som barnevernets stemme? Dersom denne målsettingen settes i sammenheng med målet om kunnskapsutvikling, vil et fokus på brukerkunnskap tre frem som et middel for å nå begge mål. Brukernes erfaringer og opplevelser av familierådsmetoden kan gi informasjon til bruk i utvikling av ny kunnskap om metodens effekter. Det innledende sitat kan analyseres ved hjelp av Foucault sin teori om diskursens utelukkelsesprosedyrer. Ved introduksjon av nye former for fornuft og sannhet blir brukerenkunnskapen marginalisert, og målet om brukerens medvirkning drukner i kravet om evidensbasert kunnskap.

Den ”nye” kunnskapen som rapporten ønsker å produsere vil med andre ord ikke være så ”ny” som det umiddelbare inntrykket tilsier. Den vil ikke dannes ut fra en åpen og ny forståelse av hva kunnskap skal innebære, men tvert imot bli en reproduksjon av de rådende tanker om rett og galt, normalt og unormalt. Brukerkunnskap får ikke den posisjon demokratiseringsdiskursen ved første øyekast tilbyr. Deres kunnskap og innvirkning marginaliseres, og medvirkning begrenses til en medvirkning på barnevernets premisser. Rapportens dobbetkommuniserende stemme understrekes ytterligere i neste avsnitt hvor brukermedvirkningens janusansikt settes i fokus for analysen.

3.4 Brukermedvirkning med restriksjoner

Proessen som følger etter det avholdte familierådet, er sentral for at metoden skal ha noen effekt. Det er en prosess der nødvendigvis noen deler av planen vil være mer

sentrale enn andre, men der de ulike delene samtidig oftest er avhengig av hverandre for en vellykket endringsprosess. I oppfølgende familieråd er hovedhensikten å tilpasse innsatsen etter hvert som situasjonen endrer seg, evaluere de ulike innsatsfaktorene, korrigere dem og eventuelt fremme nye. (NOVA 2006/18:25).

Proessen som følger etter familierådet blir i rapporten fremstilt som svært viktig for å nå et vellykket tiltak. Det komplekse ved å jobbe med mennesker fremheves ved at det legges større vekt på noen deler av planen, samtidig som en må ta hensyn til alle delene. Dette samsvarer med barnevernets verdigrunnlag, hvor det komplekse mennesket og dets kontekst skal være utgangspunktet for handling (Levin (2004), FO 2007¹²). Det fremstilles at en evaluering av effekter må måles med utgangspunkt i prosessen, hvor hensyn til alle deler av planen er inkludert. I neste setning kommer en innføring i hvordan evaluering av denne prosessen skal gjennomføres. Evalueringens hensikt er å se om situasjonen endrer seg i ønsket retning. Dersom dette ikke er tilfelle, skal innsatsen korrigeres slik at den samsvarer med de mål som er satt. Ettersom prosessen som påpekt er meget kompleks og sammensatt av ulike deler, vil den evalueres ut fra ulike innsatsfaktorer.

”Familien er byggesteinen i barns oppvekst.”(NOVA 2006/18:15). En ytring som denne forutsetter en diskursiv enighet. Den påstår noe som tilsynelatende skal være en allmenn oppfatning. Foucault har utarbeidet en teori om diskursregulerende prinsipper som han presenterer i sin forelesning om diskursens orden. Et av disse prinsippene er den diskursive regulering av hva som er sant og hva som er falskt. Selv om det til tider kan føles som om det finnes visse sannheter som er udiskutable, ser Foucault dem som et produkt av en historisk og diskursiv formasjon(Foucault [1970] 1999). Når rapporten fremstiller ytringen om familiens rolle i et barns liv, oppfatter leseren dette med stor sannsynlighet som en sannhet. Setningen konstituerer de diskursive verdier som rapporten bygger på, og etterlater ikke rom for diskusjon. Den blir tilsynelatende selvautoriserende. Familiene som beveger seg på barnevernets diskursive arena, må med andre ord forholde seg til verdien om familien som den viktigste støtte i barnets oppvekst. Samtidig blir de pålagt ansvaret dersom barnet gjennom oppveksten ikke utvikler seg slik diskursen anser som riktig. Det foreligger derfor diskursive retningslinjer både for familiens funksjon og barnets utvikling.

---

¹² <http://www.fo.no/getfile.php/Filer/Aktuelt%20pdf-filer/barnevernpedagogen.pdf> (lastet ned 23.04.2009)

Når rapporten fremstiller evalueringens effektresultater, må den ta utgangspunkt i hvilke mål som er satt, og hvilken retning det er ønskelig at endringen skal dreie. Handlingsplanen som er styrende for prosessen er dannet med utgangspunkt i familiens forslag som må godkjennes av barnevernet. Hva som er en god handlingsplan vil dermed defineres av barnevernet, hvor en plan som ikke samsvarer med deres syn på endring mot et bedre liv ikke vil bli godkjent. Målene som styrer prosessen er med andre ord tuftet på barnevernets definisjon av et godt liv. Familiens innsats korrigeres ut fra om den samsvarer med barnevernets syn på en prosess i riktig retning. På denne måten blir barnevernets diskurs om en sunn familiesituasjon bekreftet og videreført gjennom rapporten.

Ut fra denne analysen har brukeren lite innflytelse over egen situasjon, ettersom alle mål og handlinger evalueres ut fra barnevernets definisjon av et godt liv, og hvilke prosesser som må gjennomføres for å komme dit. På bakgrunn av analysen kan en trekke slutningen at familierådet og evalueringen kan fungere mot sin hensikt. Den tvinger brukeren inn i en diskurs hvor regler og føringer for hva et godt liv innebærer, og hvordan en skal komme dit allerede er fastlagt. Familiene skal selv danne innsatsplaner for å fremme en bedre situasjon. Men dersom disse ikke er i tråd med det barnevernet ser på som riktig vil de måtte korrigeres for å samsvare med barnevernets preferanser. Evaluering er dermed med på å stadfeste barnevernets kontrollerende myndighet ved at den bygger på deres definisjon av en god familie, samtidig som den svekker brukerens posisjon ved å nedvurdere deres kompetanse til å skille mellom hva som er rett og galt. Familiens medvirkning ser slik ut til å fungere mer som et spill for galleriet og en tilfredsstillelse av omgivelsenes krav om brukerens deltakelse, mer enn et faktisk fokus på brukerens kunnskaper og muligheter for medvirkning.

Brukerne blir prisgitt barnevernets godkjenning av deres innsats, noe som svekker deres status som uavhengige og selvhjulpne individ. Ettersom det uavhengige individ blir ansett som en vinner i vårt samfunn, vil rapporten i den forstand skape tapere som ikke makter å leve opp til diskursens normer for den sunne familie. Konsekvensene er at brukerne lærer å tilpasse seg den rådende diskurs om hvordan en familie skal samhandle og utvikle seg. Oppsummert kan en si at brukerne av familierådet skal utvikle seg i retning av det uavhengige og selvhjulpne individ innenfor diskursens rammer for det gode liv. Evalueringen, som er kunnskapsdannelsens grunnlagsmateriale, vil dermed være basert på barnevernets mål for en funksjonell og sunn familie. Effektene vil måles opp mot diskursens normer for den gode

familie. Evalueringen blir en konstantering og videreføring av barnevernets makt og myndighet, og en umyndiggjøring av brukerens stemme og handlingsmuligheter. Rapporten gir ikke rom for alternative oppfatninger av familiens funksjon, og brukermedvirkning vil dermed avgrense seg til medvirkning i samsvar med diskursen rådende normer.

Denne analysen synliggjør maktforskjellene mellom brukere og barnvernet, som konstitueres og videreføres gjennom produksjon av ny kunnskap. Videre analyse viser imidlertid at det er flere former for makt i rapporten. Barnevernets makt bygger på diskursive føringer som underbygger maktens legitimitet. Denne legitimiteten utfordres i rapporten av en annen diskursiv forståelse av maktens grunnlag, noe jeg kommer nærmere inn på i følgende avsnitt.

3.5 Konkurransen

”Legitimiteten til en ny metode er først og fremst knyttet til at den virker, og gjerne at den virker bedre enn konkurrerende metoder.” (NOVA 2006/18:278). I dette sitatet fremstilles metoden som et redskap til å vinne en konkurranse. Dersom metoden ikke har legitimitet vil den tape konkurransen. At det er en konkurranse som utspiller vil si at det er ulike parter med samme interesse som kjemper for å vinne. I dette tilfelle går konkurransen ut på å fremstille metoden som effektiv, det vil si å fremme positive resultater. Konkurranser har visse kriterier som må oppfylles for å vinne. Konkurransens suksesskriterier er at metoden virker, og gjerne bedre enn andre metoder. Sett i forhold til familierådets og demokratiseringsdiskursens eksplisitte agenda, vil tilfredsstillende virkninger av metoden være en bedret situasjon for brukeren og en selvstendigjøring av familien. Hvilke evalueringsredskaper som tas i bruk, og hvilke effekter metodens virkninger måles ut fra, vil prege resultatet. Ettersom rapporten preges av to ulike diskurser, med påfølgende ulike verdier og kunnskapssyn, vil kriteriene for metodens virkning variere ut fra hvilke diskursive føringer som får dominere. Virkninger, sett ut fra demokratiseringsdiskursens verdier og målsettinger, vil måles ut fra brukerens grad av medvirkning. Og hvorvidt det har lyktes å gjøre brukerne uavhengig av barnevernets tjenester. Erstatte en demokratiseringsdiskursens verdier og målsettinger med evidensdiskursen målfokus vil sitatet få en annen betydning. At metoden virker vil ut fra

evidensdiskursens retningslinjer begrenses til de virkninger som kan kategoriseres. Det vil si at resultatene skal hentes ut fra forskning som tilfredsstillende kravene til å danne ”sann” kunnskap og evidensbasert praksis. Samtidig er evidensdiskursens målsettinger sentrert rundt effektivitet og ressursbesparing. At en metode virker bedre enn en annen vil i den forstand si at den effektivt minsker mengden brukere av barnevernstjenestene.

Disse tolkningene viser hvordan diskursive verdier og føringer kan påvirke tolkning av teksten. Hva en bringer med seg av diskursive forståelser vil prege ens forståelse av teksten, hvorpå diskursenes kunnskapssyn blir førende for handling og praktisering av metoden. Dette fremhever hvor viktig det er å være kritisk til hvilke briller en bevisst og ubevisst tar på seg i møte med teksten.

3.6 Nye maktformer

Jeg har tegnet et bilde av en metode med eksplisitt ideologisk og verdimeslig forankring, der det er et poeng i mye av litteraturen å «selge» metoden til stadig flere. Dette virker inspirerende for dem som er interessert i metoden og ønsker å prøve den ut, men er problematisk i det øyeblikket videre utprøving og ikke minst forankring av metoden i det vanlige barnevernsarbeidet må begrunnes med vitenskapelig holdbare resultater. Dette siste er ikke minst viktig i dagens situasjon, hvor barnevernsarbeidet i flere av de landene som har forsøkt å importere metoden stilles overfor økte krav om evidensbasert praksis og kutt i kostnadene (NOVA 2006/18:274).

I sitatets første setning brukes ordet ”selge” om hvordan litteraturen fremstiller familierådsmetoden. Det å selge noe gir meg assosiasjoner til et utvalg av produkter, hvor noen går aktivt inn for å overbevise deg om at deres produkt er det beste og mest effektive. Er det slik at brukere kan gå på metodeshopping? Eller kan sosialarbeidere plukke ut de metoder de mener ser attraktive ut og anvende dem slik de ønsker? Hvem er det salget retter seg mot? Metodens forankring i det daglige barnevernsarbeidet sies å være et mål i seg selv. Skal dette målet oppnås må den fremstå som nyttig og verdifull i forhold til kjøperens krav. Salg av metoden vil dermed rette seg mot dem som avgjør hvilke metoder som skal benyttes. Dette avgrenser salgets målgruppe til dem som har innflytelse over hvilke arbeidsmetoder barnevernet skal benytte seg av. Sitatet påpeker at barnevernet stilles overfor krav om

evidensbasert praksis, og økonomisk effektivitet. Dette tilsier at kjøperen søker metoder som kan tilfredsstillende disse kravene. Metodens forankring i barnevernet krever dermed vitenskapelig holdbare resultater, mer enn gode verdier og ideologier. Rapporten fjerner seg da fra metodens ideologiske og verdimessige forankring, for å trekke til seg kjøperens oppmerksomhet, og tilfredsstillende deres krav til en god metode. Ideologier og verdier må vike for vitenskapens krav til sikre resultater. Implisitt formidler teksten at det verdimessige grunnlaget fungerer mer som et tiltalende fjes utad, enn et faktisk argument for metodens kvalitet. Dette er fordi verdier og ideologier ikke kan relateres til vitenskapelig holdbare resultater.

En metode som fremmer brukerens beste samtidig som den er kostnadsbesparende vil være den ultimate modell. Problemene oppstår når metodens verdier om brukerens beste må vike for kravet om effektivitet og kostnadsreduksjon. De to første setningene i sitatet gir et inntrykk av at verdier og ideologier kan fungere som inspirasjon for å motivere sosialarbeidere i arbeidet, men at dette har liten betydning i den store sammenhengen. Resultatet kan være at sosialarbeidere må distansere seg fra ideologiske idéer, og fokusere på å utvinne vitenskapelig holdbare resultater om metodens effekter. Utgangspunktet for handling flytter seg fra brukerens behov til metodens overordnede målsettinger. I et intervju med sosialarbeidere eksemplifiseres denne fokusforskyvningen i sosialt arbeids målsettinger.

Anne forteller at: *”jeg er litt engstelig for når vi går inn i Nav at det vil bli for mye statlig styring, og at det vil bli for mye poeng i hvor mye har du klart og hvor mye har du fått til (...). At biten med det sosialfaglige blir borte.”* Nav representerer et system som jager etter målbare resultater, noe som står i opposisjon til sosialt arbeid. (Hoel og Rønnild 2009:46).

I samsvar med denne informantens bekymring, uttrykker rapporten at metodens ideologiske forankring ikke er gyldig argumentasjon for bruk av metoden i møte med konkurrerende metoder. Dette fører til at fokuset rettes mot å frembringe målbare resultater. Sosialarbeidernes handlinger blir, som informanten over uttrykker, mer preget av kravet om resultater, enn det sosialfaglige fokus. Dette kan ha sammenheng med at metodenes eksistens avhenger av evidensbasert praksis og kostnadsutt, mer enn ideologisk og verdimessig forankring.

Forrige avsnitt ble avsluttet ved å vise til en ny form for makt som preger rapportens handlinger og utfordrer barnevernets tradisjonelle maktposisjon. Nye krav til effektresultater og forskningsbasert praksis, legger forutsetninger for handling i situasjoner hvor barnevernet tidligere avgjorde egne tilnæringsmetoder. Evidensdiskursens kunnskapssyn og målsettinger legger med andre ord føringer for barnevernets praksis.

Forskningsprosjektet fremmer et mål om å drive kunnskapsutvikling. Det være seg både utvikling av eksisterende kunnskap og produksjon av ny kunnskap (NOVA 2006/18:7). Kunnskapsutviklingen synes å ha sammenheng med et stadig økende krav om praksis fundert i evidensbasert kunnskap. Produksjon av denne type kunnskap må oppfylle visse metodiske krav, omtalt som vitenskapelig holdbare resultater. Vitenskapelige holdbare resultater krever en systematisering av effekter og analyseobjekter. Spørsmålet som blir tatt opp i følgende avsnitt er hvordan systematisering av kunnskap kan få konsekvenser for brukerne.

3.7 Stigmatiserende kategorisering

Tabell 5. Forhold knyttet til foreldrene i foreldre–barn relasjonen.

Problem med oppdragelse/ grensesetting

Foreldrene utslitte

Økonomiske vansker

Vanskjøtsel

Rusmisbruk

Psykiske vansker

Konflikt med barnet

Konflikter mellom foreldre

Konflikt om samvær

Psykisk omsorgssvikt

Fysisk sykdom

Kriminalitet

Foreldre døde

Fysisk mishandling

Seksuelle overgrep (NOVA 2006/18:86)

I evalueringen av familierådsmetoden brukes kategorisering for å se sammenhenger mellom brukerens problemområde og resultater. Kategorisering vil i sammenheng med eksempelvis varehandel og økonomiske investeringer være nyttig i analyse av resultater. Ved å plassere varer inn i ulike kategorier, kan en gjennom analyse av salgstallene se hvilke kategorier som gir best utbytte og jobbe videre med dette. I dagliglivet beveger en seg inn og ut av kategorier som eksempelvis kunde, arbeidstaker, elev og lignende. Det som skiller kategorien *brukere av barnevernets tjenester* fra eksempelvis kategorien *elev*, er den stigmatiserende effekten som gjennom historien har festet seg på kategorien *bruker*. Solfrid Rød skriver om hvordan begrepet bærer med seg assosiasjoner til avhengighet og hjelpeløshet. ”Mens andre roller indikerer aktivitet, er brukerbegrepet passivt: En bruker er en som forbruker offentlige midler, en som mottar, ikke en som gir” (Rød 2009:3). Den stigmatiserende effekten begrepet bærer med seg kan være en barriere for å ta i bruk barnevernets tjenester. Når rapporten gir uttrykk for et ønske om ytterligere kategorisering av brukerne, er det viktig å ta de potensielle konsekvenser i betraktning. Sitatet i starten av avsnittet viser en liste over noen av de egenskaper foreldrene kategoriseres ut fra. Kategoriene som nevnes har en gjennomgående negativ vinkling. Når man i tillegg til brukerkategorien blir kategorisert ut fra egenskaper som denne listen fremstiller, kan stigmatiseringen fungere ytterligere nedverdiggende. Evidensdiskursens ønske om å leve opp til forskningskriteriene krever faste kategorier og sikre resultater. I dette tilfellet kan evidensdiskursens målsettinger underbygge brukerbegrepets stigmatiserende effekt.

”Denne listen gir et bilde av slitne foreldre med en rekke problemer i form av rus, dårlig økonomi, konflikter, sykdom og mangelfull omsorgsevne (NOVA 2006/18:86)“. Dette sitatet er rapportens sammenfatning av resultatene fra listen, og gir en nedslående konklusjon. Foreldrene blir fremstilt som ressursvake og med få muligheter til å gi barna sine den omsorgen de trenger. Sett i forhold til demokratiseringsdiskursens mål om å myndiggjøre brukeren, kan denne fremstillingen ha motsatt effekt. Ved en slik kategorisering som ble presentert i sitatet er det fare for at familiene blir et nummer i rekken. Brukerne blir ”enda en familie av kategori 2, som dermed trenger dette tiltaket”. Rapporten ser her ut til å fungere mot demokratiseringsdiskursens mål om myndiggjøring. Den manglende omsorgsevnen fastsatt ved kategorisering skaper et forsterket avhengighetsforhold mellom foreldre og barnevern, i form av rapportens fremstilling av foreldrenes manglende kompetanse og behov for assistanse. En individuell tilnærming med utgangspunkt i brukerens behov og ressurser faller i dette tilfellet helt bort. Kategorisering tar tvert imot utgangspunkt i visse karakteristikk ved foreldrene, og vil ut fra forskning som rapporten representerer se familienes muligheter i forhold til hvilke tiltak som tidligere har lyktes på samme problematikk. Tilnæringsmetoden i møte med nye familier vil da basere seg på andre foreldres karakteristikk og resultater, og ikke på den enkelte families unike ressurser og muligheter. Demokratiseringsdiskursens individuelle fokus og myndiggjørende målsetting forsvinner her bak evidensdiskursens sterke driv mot evidensbaserte forskningsresultater. Drevet av evidensdiskursens ønske om vitenskapelig holdbare resultater, kan kunnskapen som utvinnes føre til stigmatisering av brukeren. Samtidig som den systematiske kategoriseringen av brukerens negative egenskaper forsterker inntrykket av brukerens behov for assistanse, og på den måten underbygger avhengighetsforholdet og maktforskjellene mellom barnevern og bruker.

Når en ser hvilke konsekvenser det økende kravet om evidensbasert kunnskap kan resultere i, kan en spørre seg hvilke nødvendige kunnskaper denne type evaluering og forskning tilfører barnevernssektoren. Hvilke kunnskapshull er det evidensbasert forskning er med på å fylle? Hvilken type kunnskap er det rapporten produserer?

3.8 Evaluering som kunnskap

Med andre ord kan vi oppsummere at det man godt kan kalle førstegenerasjons forskning i form av kvalitative evalueringer av til dels små pilotprosjekter på en måte har utspilt sin rolle, og at tiden nå har kommet for større evalueringer med annen metodikk. Men her er det en stor utfordring at familieråd fortsatt er i utkanten av praksis svært mange steder, slik at det er vanskelig å få til en stor nok studie (NOVA 2006/18:278).

I dette sitatet legges det implisitt kriterier for hva som er gyldig forskning. Kvalitative evalueringer av små prosjekter ser ikke ut til å leve opp til kriteriene som tilsynelatende ligger til grunn i denne teksten. At en trenger ”større evalueringer med annen metodikk” gir en implisitt forståelse av at den kvalitative metodikken som til nå har vært mye brukt, ikke er tilfredsstillende. Metodikken er ikke god nok for å komme frem til *vitenskapelig holdbare resultater*, og forskningsresultater må baseres på større studier med kvantifiserbare resultater. Dette understrekes ytterligere av den definisjonen av kunnskap som er sitert nedenfor. Det innledende sammendraget i rapporten sier at kunnskap må utvinnes fra:

(...)forskning av tilstrekkelig omfang, med velbegrunnede kontrollgrupper, designet for å analysere forskjeller og likheter mellom effektene av denne og andre metoder med tilstrekkelig kontroll for felles, bakenforliggende variable (NOVA 2006/18:3).

Hva ”tilstrekkelig omfang” innebærer, er ikke videre formulert i dette sitatet. Men sett i sammenheng med sitatet ovenfor, bør utvalget være stort nok til at resultatene kan representere den aktuelle brukergruppen ut over eget intervjumateriale. Det legges vekt på at en ut fra forskningen skal kunne danne universell kunnskap. Videre i sitatet sies det at forskningsmetoden krever bruk av ”velbegrunnede kontrollgrupper”, noe som understreker fokuset på at resultatene skal ha gyldighet for andre enn dem som er med i undersøkelsen. En skal kunne kontrollere opp mot andre grupper som tar i bruk andre metoder, og se hvilken metode som har best effekt. Forskningsmetoden skal være ”designet for analysere forskjeller og likheter mellom *effekten* av denne og andre metoder(...)”(NOVA 2006/18:3,min kursivering). Det fokuseres på å hevde seg i konkurranse mot andre metoder på markedet. Det underbygger poenget fra tidligere avsnitt om hvordan kravet om effektive og ressursbesparende tiltak danner en konkurranse mellom arbeidsmetodene. I dette sitatet fremheves det at evalueringsmetoden bør være *designet* for å få frem forskjellene mellom

metodenes effekter. Sitatet forteller oss at den viktigste kunnskapen er knyttet til målbare effekten av familierådsmodellen. Med målbare effekter sikter rapporten til at de skal kunne analyseres i forhold til andre effektstudier, og det skal ligge til grunn tilstrekkelig kontroll med bakenforliggende variabler. Vitenskapelig holdbare resultatene skal bygge på effektstudier som har sammenligningsgrunnlag med andre studier, oppfylle krav til kontrollgrupper, og kunne plasseres i kategorien "sann" kunnskap. Effekter som ligger til grunn for vurdering av metoden vil avgrense seg til den informasjonen som tilfredsstillende forskningsmessige kriteriene for vitenskapelig holdbare resultater. Det vil med andre ord være resultater og effekter av metoden som ikke blir omfavnet av de evalueringsspørsmålene som ligger til grunn for resultatet. Disse effektene vil falle utenfor rapportens definisjon av "sann" kunnskap. Konsekvensen kan bli at viktige effekter av metoden ikke kommer frem. Den kunnskap en sitter igjen med etter evalueringen, kan være mangelfull i forhold til metodens virkning. Resultatet blir en selektiv kunnskapsforståelse, hvor kunnskap bare er det som tilsvarer vitenskapelig holdbare resultater.

Foucault fremstiller skillet mellom sant og falskt som et diskursregulerende prinsipp (Foucault [1970] 1999:13). Den selektive kunnskapsforståelsen rapporten danner kan belyses ved hjelp av Foucault sin fremstilling av sannhetsbegrepet. Det søkes innefor rapportens diskursive rom å konstituere en felles sannhetsoppfatning med utgangspunkt i *vitenskapelig holdbare resultater*. Ved fremstilling av de små kvalitative evalueringer som lite pålitelig, og samtidig fremme store evalueringer som veien til sikre resultater, jobber rapporten med å gi innhold til sannhetsbegrepet og sann kunnskap. Foucault skriver om hvordan handlinger og fenomener i dagens samfunn autoriseres gjennom en sann diskurs. Viljen til sannhet har en tendens til å utøve et slags press og en tvingende makt på de andre diskursene (Foucault [1970] 1999:12). Denne tenkningen gir mening til hvordan den vitenskapelig baserte evidensdiskursen fremmer sin autoritet gjennom sitt "krav" på sannhetsbegrepet. Ved implisitt og eksplisitt å fronte sine metoder og resultater som eneste sanne kunnskap, utelukkes andre diskursers bidrag som ugyldige. Evidensdiskursens dominerende posisjon kan slik forstås som en opphevelse av andre diskursers gyldighet. Den kunnskap som knyttes til andre diskurser vil ikke få samme gyldighet, noe som kan føre til et skjevt bilde av metodenes effekter, hvor noen deler av metodens resultater ikke blir belyst.

Sannhetsbegrepet er slik med på å prege rapportens kunnskapsgrunnlag, noe som legger føringer for hvilke resultater en ønsker å oppnå. Evalueringens målinger vil i neste omgang fokusere på de resultater rapporten ser som verdifulle. Det skjer en hierarkisk gradering av rapportens verdier, hvor økonomiske effekter og vitenskapelig sikre resultater troner høyest. Denne formen for gradering av resultater vil i neste omgang få konsekvenser for praksis. I neste avsnitt skal jeg gå nærmere inn på hvordan kunnskapsdefinisjonen preger verdien av det arbeidet som utføres.

3.9 Økonomi og evidens vs. brukervedvirkning og myndiggjøring

Samtlige land som har implementert metoden, inklusive opprinnelseslandet New Zealand, erfarer at det er vanskelig å gjøre familieråd til en integrert del av barnevernets virksomhet. Dette kan skyldes sosialarbeideres motvilje mot å gi fra seg makt, men også kontekstuelle forhold som økt rutinisering, økende krav om evidensbasert praksis og behov for kostnadskutt. Med andre ord kan idealet om myndiggjøring og derav følgende muligheter for variasjon og kreativitet komme i konflikt med administrative behov. (NOVA 2006/18:14).

Sitatet fremmer et ønske om å gjøre familieråd til en integrert del av barnevernets virksomhet, og stiller spørsmål til hvorfor dette vanskelig lar seg gjøre. Det fremstilles hypoteser om at sosialarbeiderne ikke vil gi fra seg makten eller at kontekstuelle forhold gjør integreringen vanskelig. Først og fremst kan det påpekes at sosialarbeiderens makt allerede synes tydelig begrenset i form av de kontekstuelle forhold som nevnes i sitatet. Sosialarbeidere i Hoel og Rønnild (2009) sin undersøkelse fremstiller at kontekstuelle forhold vanskeliggjør legitimering av det arbeidet de utfører. Får å vise arbeidets verdi må en gjennom evaluering av arbeidet produsere effektresultater og tall.

»Det er vanskelig som sosionom å synliggjøre hva du egentlig har gjort, ettersom resultatet ofte viser seg ved at pasienter og klienter ikke kommer igjen. ”Og hvordan viser man og måler det?” (...) «Vi kan ikke vise til tall» forteller Gro, noe som står i motsetning til «den der utviklingen i samfunnet at man skal se resultater hele tiden» (Hoel og Rønnild 2009:46)

Ser en sosialarbeidernes frustrasjon over mangel på kontroll i sammenheng med sitatet fra NOVA-rapporten, synes det ikke som om sosialarbeiderne er i besittelse av en makt som kan holdes tilbake for å hindre integrering av en metode som gir mer makt til brukeren. Som sosialarbeiderne her påpeker, skjer det en utvikling av et samfunn hvor jaget etter resultater kan prege praksisen. Sitatet fra rapporten sier at kontekstuelle forhold kan være hemmende for integrering av en metode som setter brukervedvirkning og myndiggjøring i høysete. Rapporten sier med andre ord at dette resultatfokus kan være hemmende for innføring av en ny metode, samtidig som den implisitt formidler at evidensdiskursens krav må og bør tilfredstilles.

Den neste setningen omtaler rutinisering, *krav* om evidensbasert praksis og *behov* for kostnadskutt. Krav blir i ordboken forklart som *påstand*, *forlangende* og *ultimatum*¹³. Krav er noe som må oppfylles, og vil få konsekvenser om det ikke tilfredstilles. Evidensbasert praksis blir i denne sammenheng noe helt nødvendig. Samtidig påpekes det et behov for kostnadskutt. Behov beskrives med ord som *ønske*, *krav*, *bruk*, *etterspørsel*. Det er noe som skal dekkes og bli tilfredstilt¹⁴. Manglende integrering av familierådsmetoden i barnevernet forklares ved at metoden ikke kan vise til evidensbasert forskning og manglende ressurser. For å gjøre metoden til en del av den daglige barnevernvirksomheten, må en med andre ord fremskaffe bevis på at metoden fungerer ut fra den evidensbasert forskningens krav, og samtidig vise at metoden bruker mindre ressurser enn de nåværende metodene. I neste setning kommer det frem hvordan det prioriteres for å nå disse kravene. Her står det at *idealet* om myndiggjøring må vike for administrative behov. Et ideal blir i ordboken sidestilt med forbilde eller fullkomment mønsterbilde¹⁵. Et forbilde er noe en strekker seg etter. En utopisk forestilling om tingenes tilstand. Idealet blir en opphøyet mal som en søker å streve mot. Brukemedvirkning og kreative løsninger blir dermed fremstilt som en slags drøm. En ønsket tilstand å jobbe mot som en sannsynligvis ikke vil nå med det første. Mens evidensbasert praksis blir fremstilt som et krav som skal oppfylles, blir brukervedvirkning et vagt mål som en kanskje vil nå i fremtiden. Samtidig kan den siste setningen forstås slik at arbeidet for

---

¹³ http://www.ordnett.no/ordbok.html?search=krav&search_type=&publications=23 (lastet ned den 02.05.2009)

¹⁴ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=behov&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&alfabet=n&renset=j> (lastet ned den 02.02.2009)

¹⁵ <http://www.dokpro.uio.no/perl/ordboksoek/ordbok.cgi?OPP=ideal&bokmaal=S%F8k+i+Bokm%E5lsordboka&ordbok=bokmaal&s=n&alfabet=n&renset=j> (lastet ned den 02.05.2009)

brukermedvirkning blir satt på vent, ettersom administrative behov som kostnadskutt først må tilfredstilles. Dette viser hvordan teksten stadig heller mot evidensdiskursen når diskursenes verdier brytes mot hverandre. Økonomi og forskning får forrang før brukermedvirkning og myndiggjøring.

Denne analysen viser hvordan rapporten snakker med to tunger. Sitatet stiller spørsmål til hvorfor familierådsmetoden ikke integreres i barnevernets virksomhet, og undrer på om kontekstuelle forhold som økt krav om evidensbasert praksis kan ha påvirkning. Det fremstilles et ønske om økt myndiggjøring og brukerens medvirkning. Samtidig viser siste del av analysen hvordan rapporten selv fremstiller produksjon av evidensbasert kunnskap som rapportens fremste mål. Rapporten er da med på å konstituere evidensdiskursens overlegne status og dens kunnskapsmål. Samtidig understrekes de metodiske krav som minsker demokratiseringsdiskursens mulighet til å produsere legitim kunnskap.

I oppgavens andre analysedel har jeg funnet at demokratiseringsdiskursens uttalte myndiggjøringsmål rykker nedover på prioriteringslisten i møte med evidensdiskursens krav om evidensbasert praksis. Det nye mekaniske språket, økende konkurranse og nye definisjoner av sannhet er alle implikasjoner på et kunnskapssyn basert på andre verdier enn demokratiseringsdiskursen eksplisitt formidler. Brukerkunnskapen marginaliseres i møte med evidensdiskursens kunnskapskriterier, men møter også overraskende nok motstand i demokratiseringsdiskursens frihetsideal. Frihetsidealet viser å bringe med seg forventninger og retningslinjer som i motsetning til begrepets leksikalske betydning får konsekvenser i form av en reproduksjon av barnevernets makt, og en videreføring av brukerens avhengighet. I oppgavens neste kapittel skal de analytiske funn belyses ved hjelp av ulike maktteorier.

4. Revisjon og kunnskapsmakt

Innledningsvis i oppgaven presenterte jeg deler av Foucault sitt syn på kunnskap og makt. Han mener at språket ikke bare har en mening, men en også en funksjon. Neumann fremstilte denne tankegangen som at utsagn setter i spill en serie sosiale praksiser som bekrefte og avkreftes ved utsagn (Neumann 2000:28). Gjennom analysen av rapporten om familieråd fremkom det hvordan teksten har en dobbeltkommuniserende funksjon. Den gir eksplisitt uttrykk for et verdisyn, mens den implisitt formidler en holdning som ikke samsvarer med verdiene den eksplisitt formidler. Hva er det som skjer når teksten famler mellom ulike holdninger og verdigrunnlag?

I denne delen av oppgaven vil jeg ved hjelp av ulike maktteorier se på hvordan rapportens kunnskapsgrunnlag preger og danner grunnlaget for ulike maktkonstruksjoner, og videre hvordan kunnskap og makt kan gi seg uttrykk i praktiske konsekvenser.

4.1 Gammelt budskap i ny drakt

Ved førstegangs lesning fremstår rapportens verdiforankring og kunnskapssyn som uavklart, med bakgrunn i demokratiseringdiskursens og evidensdiskursens ulike fokus. Analysen viser rapportens ambivalente forhold til kunnskapsbegrepet, hvor demokratiseringsdiskursen legger vekt på brukerkunnskapen, mens rapporten implisitt, og til tider eksplisitt, fokuserer så sterkt på å fremskaffe ”gyldig” kunnskap at det kommer i veien for hensynet til brukerens deltagelse og medvirkning. Denne prioriteringen av kunnskap stemmer overens med det Morago (2006) omtaler som evidenshierarki. Kunnskapen blir rangert etter metodisk fremstilling, hvor den evidensbaserte kunnskapen troner på toppen av hierarkiet (Morago 2006:467). De to diskursene representerer ulike, og lite forenlige verdier og mål for rapporten, hvor evidensdiskursens kunnskapssyn dominerer.

Den hierarkiske rangeringen av forskning viser hvordan kunnskapens verdi vurderes i forhold til forskningsmetodens legitimitet. Det er visse kriterier som må tilfredstilles for at resultatene

kan kategorieres som ”sanne”. Sannhetsbegrepet får i rapporten et innhold ved definisjon av hvilken kunnskap som blir betraktet som verdifull. Ordene evaluering og effekter blir i teksten referanser til evidensbasert forskning og vitenskapelig holdbare resultater. Revisjon er ingen ny praksis, men dens nedslagsfelt har de siste 30 årene utvidet seg langt utover finanssektorens grenser. Evaluering, effekter, myndiggjøring, brukervedvirkning er alle ord som er tilført sosialsektorens språk innenfor samme periode. Tilføringen av nye begreper kan betraktes som resultat av sosialsektorens mangel på dekkende begreper til revisjonsmetodenes praksiser. Selv om ordene i seg selv er relativt nye innenfor barnevernssektoren, er metoden og tankegangen svært gammel. ”Jeg tenker på hvordan den vestlige litteraturen i århundrer har kunnet søke fotfeste i det naturlige, i det sannsynlige, i ærligheten, ja også i vitenskapen – kort sagt i den sanne diskursen.” (Foucault [1970] 1999:13). Begrepene blir en videreføring av tanken om *en* sannhet. En sannhet som er udiskutabel. Foucault skriver at historien preges av ulike brudd og omveltninger i kunnskapsforståelsen på bakgrunn av forskning og nye oppdagelser. På 1700-tallet dannet det seg en vitenskapelig optimisme knyttet til muligheten til å speile virkeligheten gjennom forskningens resultater. Denne målsettingen har ikke endret seg bemerkelsesverdig siden, og rangerer fremdeles høyest i evidenshierarkiet (Foucault [1970] 1999).

Rapporten sier implisitt å skulle være en motvekt til en slik positivistisk sannhetsforståelse ved å ta utgangspunkt i den enkelte brukerens behov og ressurser. Den sier å skulle fremstille ny kunnskap, og fremmer brukervedvirkning og myndiggjøring som sentrale elementer i denne prosessen. Ved studie av teksten viser det seg at denne nye kunnskapen preges og defineres av en kunnskapsforståelse hentet fra den klassiske positivismen¹⁶. ”(...)barnevernsarbeidet i flere av de landene som har forsøkt å importere metoden stilles overfor økte krav om evidensbasert praksis og kutt i kostnadene” (NOVA 2006/18:274). Sitater som dette understreker hvordan evidens i dag er blitt et tidsriktig ord for det tidligere mål om sikker kunnskap. Evidens som bilde på sannhet viser hvordan den positivistiske forståelsen av sannhet gir seg uttrykk i nye begreper og metoder. Det er dermed den samme tenkningen og kunnskapsforståelsen som ligger til grunn i teksten, kamouflert med nye ord.

---

¹⁶ <http://www.intermedia.uio.no/ariadne/idehistorie/teori-og-metode/skoler/positivisme/positivisme>

Tekstens dobbelkommunikasjon blir slik en legitim reproduksjon av den eksisterende makteliten, hvor makten er sentrert i evnen til å produsere sikre resultater. I neste avsnitt skal dette utdypes nærmere.

4.2 Diskursenes legitimerende effekt

Analysen viste at rapporten domineres av to diskurser med ulike, og til dels uforenlige kunnskapssyn. Demokratiseringsdiskursens verdier knytter seg til individet. Den tar utgangspunkt i den unike bruker, dens behov og ressurser som arena for handling. Evidensdiskursens verdimeslige forankring er evidens. Med mål om å fremskaffe sann og objektiv kunnskap, legger det grunnlaget for en spesiell type handling. Den mest åpenbare tolkningen av analysen viser at evidensdiskursen kunnskapssyn dominerer rapporten. Denne tolkningen bygger på at diskursene fungerer rivaliserende i teksten. Den følgende tolkningen viser til en overraskende samhandling mellom diskursene i rapporten.

I denne rapporten er evidensdiskursens primære mål å fremstille sikre resultater som kan konstantere at en videre satsing på metoden vil gi avkastning. Som Power fremstiller det favner evaluering og resultatstyring over stadig større deler av samfunnet. Evaluering og effekter blir en del av dagligtalen, og får en ”naturlig” plass innenfor de fleste sektorer (Power 1997). Til tross for evidensdiskursens økende omfang møter den motstand blant visse grupper.

Markedsøkonomien styrer ikke bare organiseringen, men også selve fagutøvelsen, mener førsteamanuensis Inge Kvaran ved Høgskolen i Sør-Trøndelag. – Konsernmodellen er en viktig grunn til at Bufetat innfører lisensbelagte, evidensbaserte metoder som MST og PMTO i barnevernet. Det er viktigere å måle resultat enn å forsikre seg om at det en måler er faglig relevant (Viggen og Rød 2009:17).

Artikkelen dette sitatet er hentet fra innleder med et sitat fra FO-leder Randi Reese, som påpeker at den den faglige kvaliteten står i fare for å svekkes dersom fokuset på økonomiske gevinster får være styrende for tjenestens utforming (Viggen og Rød 2009:17). Evidensdiskursen møter med andre ord motstand fra fagfeltet selv i forsøk på å implementere

en økonomisk- og effektivitetssentrert agenda. Rapporter om barnevernssektorens tiltak som utelukkende er preget av evidensdiskursens verdier, ville trolig møtt sterk motstand slik sitatet antyder. Rapporten om familieråd er imidlertid også influert av demokratiseringsdiskursen. Denne diskursen baserer seg på sosialt arbeids primære verdier om å starte ser brukeren er, og ut fra den enkeltes behov sette i gang tiltak og prosesser (Levin 2004:10,FO 2007). De punkter hvor rapporten kan kritiseres for ensidig evidensfokus, imøtekommes av demokratiseringsdiskursens fokus på brukerens medvirkning. Det fremstilles i demokratiseringsdiskursen et mål om at brukeren selv skal være med på å definere egen situasjon, og være aktiv i endringsprosessen. Hvordan kan dette settes i sammenheng med evidensdiskursens fokus på effekter og resultater?

Det som er interessant når demokratiseringsdiskursen innlemmes i evalueringsrapporten, er at diskursenes tilsynelatende motstridende fokus og verdier får en støttende effekt. Dersom rapporten hadde hatt et ensidig evidensfokus, ville den fått kritikk for å ikke sette brukerens behov som utgangspunkt for handling. Hadde derimot demokratiseringsdiskursen vært enerådende i rapporten kunne den risikere kritikk for et manglende fokus på produksjon av vitenskapelig holdbare resultater, og hensyn til det økonomiske aspektet. Ved å innlemme begge diskursene i samme rapport skapes det en slags legitimerende effekt. Evidensdiskursens verdier rettfærdiggjøres ved at demokratiseringsdiskursen setter brukerens medvirkning i sentrum.

Samtidig som evidensdiskursen har målsettinger om produksjon av kunnskap, fungerer den også som en form for kontroll. Ved evaluering som grunnlag for evidensbasert kunnskap kontrolleres arbeidet ut fra visse standarder. Standardene for vellykket arbeid måles ut fra evidensdiskursens standarder, og legitimeres ved hjelp av demokratiseringsdiskursens brukerfokus. Maktaspektet som ligger i det økende omfang av kontrollfunksjoner blir til en viss grad skjult og også legitimert ved å inkludere et tilsynelatende fokus på brukermedvirkning. Hvilke konsekvenser får et slikt skjult maktaspekt? Hvilke maktfunksjoner er spill i en slik subtil styringsform? Disse spørsmålene skal jeg belyse i neste avsnitt.

4.3 Subtil makt

Rapporten om familieråd skriver seg inn i rekken av kontrolldokumenter som er blitt en vesentlig del av det Power (1997) omtaler som revisjonssamfunnet. Power beskriver hvordan dokumentasjon av prosesser og resultater har fått innpass og etablert seg innenfor de fleste sektorer i den vestlige verden (Power 1997). I likhet med Power, tar Rose (1999) i sin bok opp kontrollfenomenet, men fra en noe annen vinkel. I stedet for å konsentrere seg om hvordan kontrollmekanismer fungerer ovenfra og ned, setter han lys på den kontrollen som fungerer innenfra. Ved å ta utgangspunkt i Foucault sin teori om styringsmentalitet beskriver han hvordan frihetsbegrepet virker inn på utøvelse av egenkontroll og selvdisiplinering (Rose 1999). I sine forelesninger om styringsmentalitet forklarer Foucault ([1970] 1997) hvordan de vestlige samfunn har beveget seg fra et samfunn dominert av lov og straff, til dagens samfunn hvor subjektets frihet og egenkontroll er en vesentlig del av den styrende funksjon. I det liberalistiske samfunn styres ikke subjekter utelukkende av disiplinerende elementer som lov og straff, men ved hjelp av subjektets frihet og selvdisiplinering (Foucault [1970] 1997). I tråd med denne forståelsen av styring, må samfunnets subjekter styres i form av at overbevisende idéer og verdier implementeres og blir en del av deres verdensforståelse. Rose utvider Foucault sitt perspektiv på styringsmentalitet ved å analysere liberalistiske samfunn med utgangspunkt i begrepet *frihet*. Gjennom analyse av politiske maktstrukturer med styringsmentalitet og frihetsbegrepet som briller, danner han teorier om hvordan frihet benyttes som et rettferdiggjørende og strukturerende prinsipp for utøvelse av makt i dagens samfunn. ”Surveillance is ‘designed in’ to the flows of everyday existence” (Rose 1999:234).

Rose viser hvordan dagens frihetsbegrep på en subtil måte overfører ansvar og styring over på det enkelte individ, samtidig som myndighetene selv råder over definisjonsmakten. Dette skjer ved å fremme frihet som en individuell målsetting, hvorpå frihetsbegrepet deretter blir gitt et spesifikt innhold. Frihet er i vår tid blitt et honnørord. En blir forespeilet at et fritt menneske er et lykkelig menneske. Dette være seg frihet fra fangenskap, arbeid, hverdagstrivialiteter, økonomiske bekymringer og så videre. I disse tilfelle er det frihet *fra* noe som er hovedfokuset. I mange tilfeller blir frihet også fremstilt som frihet *til* å reise, jobbe, stifte familie eller bosette seg der en ønsker. I rapporten møter en denne tankegangen nedfelt både i evidensdiskursens mål og verdier og demokratiseringsdiskursens

medvirkningsfokus. Brukermedvirkning og myndiggjøring fremheves eksplisitt som et mål og et gode for brukerne. Et sitat fra rapporten lyder som følger:

”Myndiggjøring og brukermedvirkning har kommet inn som et sentralt element i moderne barnevern (jf. kap.1). Medvirkning og myndiggjøring har en verdi i seg selv”. (Falck 2006:54).

Gjennom en selvautorerende fremstilling som denne blir begrepene uten videre argumentasjon et mål for både samfunnet og det enkelte subjekt. Ved å fremstille idéen om det uavhengige individ som noe selvfølgelig og naturlig, vil kritiske røster holde litt tilbake grunnet utsagnets selverklærte sannhet. Utsagnet gir inntrykk av at dette er en allment akseptert tenkning, som alle vil si seg enig i. Medvirkning og myndiggjøringsbegrepene føyer seg inn under styring gjennom frihet slik Rose fremstiller det i sin bok. Myndiggjøring krever at en tar ansvar for sin egen situasjon. Ved å ta del i, og ansvar for, egen endringsprosess, er målet en frigjøring fra barnevernet. Gjennom økt ansvar får en større frihet. Dette har ifølge sitatet en verdi i seg selv.

Den dikotomiske motsetning til frihet er blant annet avhengighet. Ordet avhengighet har en negativ klang over seg, og skaper assosiasjoner til belastende avhengigheter som spilleavhengighet eller rusavhengighet. Ettersom frihet blir fremstilt som et gode, vil det motsatte, altså avhengighet, få status som noe negativt og uønsket. Å være avhengig av andre i form av tjenester eller støtte, vil dermed være et svakhetstrekk. Å være bruker av barnevernstjenesten vil ifølge denne tolkningen være en uønsket tilstand. Målet vil være å gjøre seg uavhengig av barnevernets ytelser. Rapporten reproducerer, opprettholder og rettferdiggjør denne tankegangen. Å gi makten tilbake til familien, og gjøre dem selvhjulpne uten støtte fra utenforliggende institusjoner, er rapportens mantra. Det er en frihet *fra* avhengighet. En frihet *til* å ta ansvar for sin egen familie.

Frihet *fra* ansvar, og frihet *til* å være avhengig er ikke et gyldig alternativ. Det er en midlertidig situasjon som en raskest mulig skal komme seg ut av. Ord som ”snylter” og ”gratispassasjerer” blir brukt om dem som benytter seg av velferdstjenester uten å vise vilje til å endre sin situasjon. Gjennom en negativ omtale av de passive og avhengige brukerne, uttrykkes en holdning til hvordan en samfunnsborger skal leve. Implisitt viderfører de

styrende sine tanker og holdninger til samfunnets borgere ved negative reaksjoner ovenfor dem som ikke lever i tråd med malen. Alternativet som frihet *fra* ansvar og frihet *til* avhengighet blir dermed ikke et gyldig alternativ. Som Rose fremstiller det, blir frihet benyttet som en rettferdiggjøring av myndighetenes maktbruk. Som samfunnssubjekter blir ikke makten direkte påført oss gjennom lov og straff slik praksisen var mer preget av tidligere. Myndighetenes agenda blir i dagens vestlige samfunn iverksatt og opprettholdt gjennom en stor grad av skjult verdi- og holdningspåvirkning. Ved fremstilling av frihet som et gode, og i neste omgang gi frihetsbegrepet et eksplisitt innhold, vil holdningsendringer hos samfunnets subjekter opprettholde myndighetenes makt. Subjektene vil disiplinere seg selv ved å implementere de normer som myndighetene fremstiller som gode og ønskelige (Rose 1999). Resultatet er da at individene blir samfunnsprodukter, med verdier og holdninger sterkt preget av myndighetenes agenda.

Begreper myndiggjøring og brukervedvirkning gir innhold til rapportens frihetsbegrep. En skal ha frihet til å selv ta ansvar for eget liv og sin nære familie, og dermed ikke bli en økonomisk og sosial belastning for samfunnet. Demokratiseringsdiskursens verdier om det uavhengige, lykkelige individ har en skjult, men like fullt disiplinerende maktfunksjon. Ved subjektets internalisering av diskursens verdier, kan de styrende legitimt gjennomføre sin agenda med bakgrunn i diskursiv enighet om verdier og kunnskapsgrunnlag. I samsvar med Foucault ([1970] 1999) sin tenkning praktiserer individer innenfor diskursens usynlige nett av normer og regler. I rapporten får dette konsekvenser i form av at barnevernet legitimt kan sette mål og krav til brukernes livsførsel i samsvar med diskursens verdier.

Myndiggjøring og brukervedvirkning kan slik betraktes som et resultatet av et diskursivt frihetsideal. Med frihet kommer ansvar. Når en får frihet til å velge, følger det med et ansvar for det valget en har tatt. Som en følge av den økende grad av evidensbasert praksis og kontroll av barnevernssektorens aktiviteter gir det inntrykk av at de tiltak som settes i verk er av god kvalitet. En setter sin lit til at kontrollene vil avdekke eventuelle feil og mangler ved tilbudene. I det følgende avsnittet skal jeg se på hvordan kontrollsamfunnet i sammenheng med diskursen om det frie individ kan få konsekvenser for den enkelte bruker.

4.4 Falsk trygghet

Rose tar oss i sin bok med inn i en analyse av den frihetstenkningen som er blitt en del av den vestlige verdens diskurser. Gjennom kritiske spørsmål avdekker Rose at frihetsbegrepet bringer med seg andre føringer enn de umiddelbare assosiasjoner som er knyttet til ordet frihet. I likhet med frihetsbegrepet gir ordene myndiggjøring og brukervedvirkning inntrykk av den samme tilsynelatende frigjørende målsetting (Rose 1999). Ved analyse av rapporten viser det seg at forståelsen av begrepene myndiggjøring og medvirkning ikke er enhetlig. Ordene får en dobbel funksjon. På den ene siden gir rapporten inntrykk av frihet og økt myndighet til brukeren, men på den andre siden viser det seg at denne friheten bringer med seg visse føringer og restriksjoner.

Analysen viser at evidensdiskursen uttrykker et kunnskapssyn i samsvar med den klassiske positivismens idealer. Rapportens sannhetsbegrep forutsetter forskningsresultater produsert ut fra visse kriterier, hvor resultatet fremstilles som et speilbilde av virkeligheten. Power (1997) peker på hvordan evaluering og evidensbaserte resultater i dag danner grunnlaget for mange av de avgjørelser som blir gjort, også innenfor sektorer som tidligere ikke var omfattet av denne type kontroll (Rose 1999). Revisjonsfokuset som tydelig dominerer rapporten om familieråd, legger til grunn en spesiell type forståelse av sannhet og kunnskap. Evidensdiskursen som er rapportens uttrykk for revisjonsidéen, viser hvordan kategorisering av fenomener, og fremstilling av vitenskapelig holdbare resultater, gir sannhetsbegrepet dets innhold. Det resulterer i en marginalisering av andre kunnskapssyn. Evaluering og evidensbasert praksis dannes med utgangspunkt i en spesifikk kunnskapsbase, som legger føringer for evalueringens resultater. Rapporten uttrykker ved et tilfelle eksplisitt at sosialt arbeids idealer må vike dersom det kommer i veien for målet om å produsere evidensbasert kunnskap (NOVA 2006/18:14). Den evidenssentrerte diskursen er rådende, og legger føringer for hvilket sannhetsbegrep kunnskapsproduksjonen skal baseres på.

Rapportens diskursive føringer definerer med andre ord et sannhetsbegrep hvor visse kriterier må tilfredstilles for at resultatene av forskningen skal bli ansett som gyldige. Det fører til en sortering og siling av fenomener som inngår i evalueringsspraksisen, etter eksempelvis hva som er mulig å kategorisere. Følgene av et sannhetsbegrep på bakgrunn av evidensdiskursens kriterier, er at enkelte fenomener og resultater faller utenfor evalueringens felt. En vil da gå glipp av kunnskap om visse områder av praksis. Evalueringens resultat vil dermed gi et

mangelfullt bilde av metodens effekter. Et bilde basert utelukkende på evidensdiskursens premisser.

Som brukere av velferdsstatens tjenester kan en gjennom den økende mengden av rapporter og evalueringer få inntrykk av at en har mulighet og frihet til selv å velge det beste alternativet. Frihet til å velge de produkter som kommer ”best ut i test”. Det forespeiles en trygghet i at produktet eller tjenesten er kontrollert og sikret gjennom kontinuerlig evaluering. En ukritisk tolkning av evalueringsresultatene kan gi en falsk trygghet. En trygghet basert på tiltro til at kontroll og evalueringsresultater fremstiller virkeligheten. Evalueringer som skal gi individene informasjon om tiltakenes effekter vil være basert på evalueringenes kunnskapsbase. Individene har dermed frihet til å velge, men bare mellom de alternativer som foreligger, dannet på bakgrunn av en bestemt type kunnskapsforståelse. Den kunnskap som blir definert som verdifull vil bringe med seg et sett med kriterier for forskning og evaluering. Kriteriene vil være førende for hvilke spørsmål forskningen søker å svare på. Evalueringsresultatene vil med andre ord være de resultater som samsvarer med kunnskapsbasens verdihierarki.

Kunnskap og makt knyttes her sammen ved definisjon av kunnskap. Hva kunnskap er, og hvilken type kunnskap som legges til grunn for evalueringen, vil prege resultatet. Brukeren vil i denne sammenheng ha frihet og ansvar til å velge det beste tiltaket, men forespeiles ikke at evalueringenes resultater kan være mangelfull grunnet forskningskriterienes avgensing. Brukerne står dermed selv ansvarlig for å velge det riktige tiltaket, på bakgrunn av informasjon preget av de styrendes kunnskapssyn.

Rapportens medvirkningsfokus forespeiler økt innflytelse og kontroll for brukeren. Analysen viser at økt medvirkning også bringer med seg et økt ansvar. Familierådet som metode ønsker å gi makten over eget problem tilbake til familien. Det er et ønske om en maktforskyvning fra saksbehandler til bruker. Det ville være nærliggende å tro at en overføring av ansvar og et sterkt fokus på brukervedvirkning vil utjevne maktforholdet mellom bruker og saksbehandler. Hvordan denne maktfordelingen gjør seg gjeldende i rapporten gjøres rede for i neste avsnitt.

4.5 Falsk maktforskyvning

Foucault sier at makt er bare makt når det adresseres til individer som er frie til å velge mellom handlingsalternativer. Denne forståelsen av makt går ut over den autorative makten bygget på et tydelig system av lover og regler. Det er en makt som evner å få det frie individ til å adlyde selv om det har andre alternativer. Den erstatter en makt hvor det deltagende individ ikke har mulighet til å motsette seg styring (Gordon 1991:5). Slik styring finner en eksempelvis i et politi – innsatt forhold, hvor regler om hvem skal gjøre hva er tydelige, og handlingsrommet er klart avgrenset. Reaksjonene er klare dersom reglene ikke blir fulgt. Denne type makt har et tydelig utgangspunkt, og er sentrert i en tildelt posisjon. I likhet med politiets autorative posisjon er barnevernsskuratoren en forvalter av ressurser og tjenester som brukerne er avhengig av. Med mangel på handlingsalternativer er brukeren prisgitt barnevernsskuratorens tjenester, og er i en klar avmaktposisjon. Rapporten har fokus på medvirkning og myndiggjøring av brukeren. Analysen viser at medvirkning og myndiggjøring blir fremstilt som utelukkende positivt, med lite åpenhet for andre holdninger (NOVA 2006/18:54). Begrepene blir i rapporten fremstilt som en tilnærming til å minske maktforskjellene mellom bruker og barnevernsskurator. Gjennom aktiv deltakelse skal brukeren ta større kontroll over egen situasjon som en del av en myndiggjørende prosess. Rapporten gir eksplisitt uttrykk for at brukeren skal få mer makt gjennom den nye brukermedvirkningsstrategien.

Når individene selv skal ta ansvar for og aktiv del i sin egen endringsprosess slik brukermedvirkning forutsetter, krever det en innsats fra brukerne selv. Brukerne må selv ønske å legge ned en større innsats, og selv ta avgjørelser i vanskelige spørsmål. Med en myndiggjøringsprosess følger ansvar. Brukeren vil få et større ansvar for utfallet, og vil dermed havne i en mer utsatt posisjon enn tidligere. Hva er det som gjør at individene ønsker å plassere seg selv i en slik posisjon? Hvordan sikres det i neste omgang at individene handler slik den makthavende ønsker at de skal gjøre? Med andre ord, hvordan fungerer en makt som utføres overfor individer med valgmuligheter?

Foucault ([1994] 2002) fremhever at makt bare er makt når det fungerer utenfor disse rammene av autoritetsposisjoner og avhengighetsposisjoner. Han sikter til en makt som får individer til å handle slik en ønsker, også i de tilfeller hvor de har mulighet til å velge en annen vei. Det er en makt som får mennesker til å ønske å gå i den retning som er gunstig for de makthavende (Foucault [1994] 2002). Nikolas Rose (1999) har utvidet denne forståelsen av makt i sin bok med tittelen "Powers of freedom". Tittelen i seg selv kan slå leseren som motsigende på bakgrunn av den vestlige verdens diskursive forståelse av makt og frihet som motsetninger. Som han selv fremstiller det, var frihet tidligere definert som fravær av makt og dominans (Rose 1999). Denne definisjonen er ikke lenger beskrivende for dagens maktbegrep, og maktanalyser kan ikke basere seg på denne forståelsen av begrepet. Rose har tatt i bruk og bygget videre på Foucault sine forelesninger om styringsmentalitet for å danne en ny analytisk innfallsvinkel som makter å romme dagens maktstrukturer. Styring i den vestlige verden har fått en ny form, hvor ordet *å lede* gir en bedre forståelse for styringsformen. "To govern humans is not to crush their capacity to act, but to acknowledge it and utilize it for one's own objectives." (Rose 1999:4). I dagens vestlige verden vil ikke det "frie" individ underlegge seg en diktatorisk lederstil. Å lede i dagens samfunn krever at en tar utgangspunkt i menneskers handlingskapasitet, og bruker denne ressursen for å fremme egne mål. Det krever dermed at individene selv anser målet som positivt.

Analysen viser at frihet i rapporten er fremstilt som et ubestridt gode. Uavhengighet er et mål. Medvirkning fremstilles som et tilbud hvor barnevernet distribuerer makt, og brukeren skal selv få mer kontroll over egen situasjon. Rapporten bygger dermed videre på en implisitt diskursiv forståelse av frihet og uavhengighet som et mål. Samtidig som den fremstiller brukermedvirkning og myndiggjøring som veien mot målet. Denne forståelsen møter lite motstand og virker tilsynelatende selvfølgelig. Med utgangspunkt i diskursens frihetsideal forutsetter barnevernet at brukeren utøver sin frihet innenfor de rammer barnevernet ser som fornuftige. Myndiggjøring medfører ikke en uforholden maktoverføring til brukeren. Maktoverføring skjer med forbehold om at brukeren handler i samsvar med barnevernets idé om en riktig utvikling. I analysekapittelet om "den nye kunnskapen" kom det frem hvordan barnevernets praksis er fundert i en normativ oppfatning av hva som er normalen, og videre hva som avviker fra normalen. Barnevernets inngripen i familiers livssituasjon legitimeres ved en aksept og konstituering av diskursens normer. Fremstillingen av brukermedvirkning som en måte å utjevne maktforskjellene, er dermed ikke reell. Brukerne er opplært i, og har

internalisert frihetsdiskursen og idéen om hvordan en funksjonell familie skal interagere. En maktoverføring fra de ansatte i barnevernet til brukeren forutsetter at brukeren handler i samsvar med diskursens føringer. De styrendes ideer vil dermed fremdeles være førende for individenes handling, men nå ikke gjennom klare disiplinerende institusjoner, men gjennom diskursens usynlige strenger.

Demokratiseringsdiskursens og evidensdiskursens samhandling i rapporten resulterer i at brukerne eksplisitt tilbys en metode hvor medvirkning og brukerkunnskap verdsettes. Mens nærlesing får frem hvordan metoden implisitt fremmer en praksis hvor brukeren får mer ansvar og mindre makt. Rapporten kommuniserer dermed et brukerkontrollert tiltak, mens brukerens innvirkning i praksis er minimal. Dette legger grunnlaget for en falsk maktforskyvning, hvor nye former for kontroll legitimeres og skjules bak brukermedvirkningbegrepet. En reell maktforskyvning begrenses slik av det Foucault omtaler som styringsmentalitet. Brukerne føres fremdeles i retning av de styrendes ideer, men nå gjennom diskursens uttalte normer. Makteoverføringer begrenses til utfoldelse av makt som samsvarer med de diskursive retningslinjer for handling. Brukeren har med andre ord makt så sant han eller hun handler i samsvar med diskursens oppfatning av en riktig livsførsel.

4.5.1 Evidensdiskursens dominerende maktposisjon

Demokratiseringsdiskursen formidler et fokus på brukerens egen mulighet til å prege endringsprosessen, og oppmuntrer til medvirkning. Diskursen gir et inntrykk av at brukeren selv har mulighet til å overta en del av makten over egne handlingsalternativer. Samtidig blir en som leser dratt med i en logikk hvor praksisen sier å skulle baseres på vitenskapelig holdbare resultater og evidensbaserte metoder. Det fremstilles kriterier som må oppfylles for at familierådsmetoden skal oppfylle målet om evidensbasert praksis. Ved analyse av rapporten viser det seg at denne diskursen dominerer rapporten, og vinner der det er spørsmål om avveinger mellom den ene eller den andre diskursens verdier. Resultatet av evidensdiskursens dominerende posisjon i teksten, er en maktendring på områder tidligere dominert av barnevernsfaglige. Denne posisjonen blir nå til en stor grad overtatt av økomisk og evidensfaglig kunnskap. Avgjørelser blir basert på andre kriterier enn tidligere, og makten til å definere hva som er sant og usant, gyldig og ikke gyldig, er ikke utelukkende sentrert hos barnevernet. I det følgende sitat viser Foucault hvordan sannheter avgrenses av blant annet hvem som får eie og produsere det.

Alle samfunn har det Foucault kaller sannhetsregimer. Regimene avgjør hvilke diskurser som er lovlige, og hvilke som ikke er det. En av restriksjonene til sannhet er hvem som får eie og produsere det...den vitenskapelige diskursen er det største "senteret" av sannhet (Brown 2000:30)

Den vitenskapelige diskursen har som Foucault her påpeker vært, og er, sannhetens fremste eier. Rapportens kunnskapssyn samsvarer i stor grad med Foucault sin tanke om den vitenskapelige diskursen som senter av sannhet. Diskurser i samsvar med den vitenskapelige diskursens ideer kan lettere få aksept for sin sannhetsdefinisjon enn en diskurs som må underbygge sin legitimitet ut fra annet enn positivistisk sentrert forskningsmal for sannhet. I møtene mellom evidensdiskursens og demokratiseringsdiskursens kunnskapsverdier er det evidensdiskursens sannhetsideal som får dominere rapporten. Hva som er sannhet endrer seg i samhandling mellom diskursene. Evidensdiskursens krav om evaluering og resultater som et bilde på arbeidets verdi danner nye utfordringer for barnevernet. Er et arbeid uten dokumenterte effekter et arbeid uten verdi? Rapporten sier at bildet av familierådsmetoden med eksplisitt ideologisk og verdimeessig forankring som til nå har vært i fokus ikke er nok, og fremmer at det er tid for større evalueringer som kan produsere vitenskapelig holdbare resultater (NOVA 2006/18:274). Rapporten er gjennom utsagn som dette med på begrensning av barnevernets makt på egen arena. Utgangspunktet for barnevernets handlinger har vært sosialarbeiderens genuine kunnskap om samfunnets vanskeligstilte og en evne til helhetstenkning. Konsekvenser av en ny kunnskapsbase er at sosialarbeidernes handlingsrom begrenses av evidensdiskursens krav om sikre og systematiserte resultater. Ved at rapporten lar evidensdiskursens sannhetsideal dominere og sette kriterier for hva som er kunnskap, vil dette minske verdien av sosialarbeiderens helhetlige men til en stor grad uuttalte kunnskap. Kunnskapens kontekstbaserte verdi kommer ikke til sin rett i et system dominert av dokumentering og systematisering av kunnskap. Samtidig gjør sosialsektorens relative og individuelt baserte tiltaksresultater det vanskelig å sette effektene i system. Eksempelvis kan familierådets nettverksbyggende funksjon vanskelig dokumenteres gjennom evidensdiskursens evalueringer og resultatmålinger. Ettersom evidensdiskursens sannhetsideal får råde i rapporten, er dette med på å minske sosialarbeiderens makt og mulighet til å prege kunnskapsutviklingen på eget felt. Deres kunnskap kommer i andre rekke, som et supplement til evalueringens sikre resultater. Makten sentreres dermed hos dem som evner å produsere kunnskap som tilfredstiller sannhetsidealet.

Hvordan preges barnevernsfeltet av en ny kunnskapsdefinisjon? Vil barnevernets handlingsrom og muligheter endres som følge av nye kriterier? Hva skjer med barnevernets intergritet og handlingskraft når deres kunnskaper kommer i andre rekke? I neste avsnitt drøftes konsekvenser av en endret kunnskapsbase.

4.6 Å styre etter målet

For å tolke rapporten har jeg tatt i bruk Foucault sitt diskursbegrep. Hans forståelse av diskurs viser hvordan alt fungerer i en gjensidig påvirkning. Dette gir grunnlag for å se hvordan en immateriell størrelse som kunnskapssyn får praktiske følger i form av empiriske fenomener (Foucault [1970] 1999). Hvilket kunnskapssyn teksten kommuniserer vil med andre ord gi føringer for fremtidig handling.

Gjennom analysen har jeg vist hvordan evidensdiskursen fremhever seg som den dominerende diskursen i teksten. Fokuset på sikre resultater og evidensbasert kunnskap gir en forståelse av at den situerte kunnskapen kommer i andre rekke. Resultatet er at rapporten som helhet heller mot en favorisering av resultater som kan generaliseres og tilpasses evidensdiskursens mal for god forskning. Familierådets flaggskip, brukermedvirkning, nedprioriteres for å tilfredsstille evidensdiskursens forskningskrav. Faren ved en dominerende diskurs med sterkt fokus på resultater er at barnevernets praksis endrer seg for å tilfredsstille forskningskravene. En begynner å styre etter bakenden for å være sikker på at en scorer godt i neste evaluering. Det følgende sitatet belyser hvordan utføring av barnevernets arbeid i noen tilfeller nedprioriteres og endres i møte med evidensdiskursens revisjonsfokus.

Samtlige land som har implementert metoden, inklusive opprinnelseslandet New Zealand, erfarer at det er vanskelig å gjøre familieråd til en integrert del av barnevernets virksomhet. Dette kan skyldes sosialarbeideres motvilje mot å gi fra seg makt, men også kontekstuelle forhold som økt rutinisering, økende krav om evidensbasert praksis og behov for kostnadsutt. Med andre ord kan idealet om myndiggjøring og derav følgende muligheter for variasjon og kreativitet komme i konflikt med administrative behov. (NOVA 2006/18:14).

Det ser ut til at krav om resultater og kostnadskutt blir førende for barnevernets praksis. Dette kan være et forsøk på å gjøre barnevernets fenomener målbare. Ifølge Power (1997) skjer dette på to måter. Det ene er ved å tilpasse objektene ved å danne evalueringsstandarder. Det andre er ved å gjøre sin egen operasjonelle kunnskapsbase pålitelig (Power 1997). I møte med demokratiseringsdiskursens kunnskapssyn må evidensdiskursen gjøre krav på sannhetsbegrepet. Diskursenes ulike verdiforankring gjør at deres sannhetsbegrep ikke samsvarer og det fører til en skjevhet hvor den ene diskursens sannhetsbegrep må dominere. Evidensdiskursen preger rapporten ved å gjøre krav på sannhetsbegrepet. Dette skjer ved diskursens referanse til vitenskapelig holdbare resultater, mens den samtidig jobber for å kategorisere og resultatmåle familierådets fenomener.

Ettersom demokratiseringsdiskursen innfinner seg med evidensdiskursens dominerende posisjon i rapporten, krever det en tilpassing av familierådets fenomener slik at de gjøres målbare. Samtidig skifter fokuset slik sitatet tilsier fra en praksis hvor brukerens behov og ressurser er handlingens utgangspunkt mot en tilpassing av praksis som tilfredsstillende evidensdiskursens behov. Krav om evidensbasert praksis og kostnadseffektive metoder kan dermed påvirke praktiseringen av familierådsmetoden, slik at de målbare elementene blir vektlagt ettersom dette vil gjøre utslag på evaluerings resultatmål. Resultatmålene blir styrende for praksis. For et komplekst arbeidsfelt som barnevernet vil det kunne resultere i at en mister de kreative løsningene som kunne vært spesialtilpasset den enkelte familie. En individuell og behovsrettet tilnærming erstattes med en praksis styrt av fremtidige evalueringer. En står i fare for å miste brukeren i iveren etter å tilfredsstillende evidensdiskursen.

Fokuset på vitenskapelig holdbare resultater kan tolkes til at brukerkunnskapen blir ansett som relativistisk og lite systematisk. Brukerkunnskap kan ikke fremstille et objektivt speilbilde av virkeligheten, slik evidensdiskursens sannhetsbegrep trakter etter. Barnevernets praksis kan dermed endre seg som et resultat av evidensdiskursens dominerende kunnskapssyn. I det neste og siste avsnittet i dette kapittelet videreføres tanker knyttet til rapportens evidensfokuserende kunnskapssyn.

4.7 Sosialt arbeids vitenskapelige posisjon

Det er en stadig pågående diskusjon i sosialsektoren når det kommer til akademisering av faget som jeg ikke skal komme nærmere inn på i denne oppgaven¹⁷. Det som er vesentlig i forhold til rapporten om familieråd, er hvilket syn på kunnskap som dominerer, og hvordan dette får innvirkning for barnevernssektoren. I analysens første del ble rapportens to dominerende diskurser presentert.

- Demokratiseringsdiskursen som omfavner mye av barnevernssektorens verdigrunnlag viser et kunnskapssyn som legger vekt på brukerens opplevelser og sosialarbeiderens erfaringskunnskap. Forskning i samsvar med dette verdigrunnlaget har basert seg på kvalitativ metode som til en viss grad kan fange det spesielle og unike hos brukerne. Denne former for kunnskap får i rapporten status som mindre verdifull.
- Evidensdiskursen favoriserer forskning som kan frembringe sikre resultater og universell kunnskap. Evidensfokuset er i tråd med et positivistisk vitenskapsideal med fokus på de fakta som er positivt gitt.

Foucault viser i "Diskursens orden" til hvordan det i overgangen til 1700-tallet oppstod en viljen til viten som la vekt på den kunnskap som måles og klassifiseres, og hvor visse tekniske nivå måtte oppfylles for at kunnskapen skulle få status som riktig og nyttig (Foucault [1970] 1999). Fremdeles gjør denne sannhetsforståelsen seg gjeldende innenfor forskningens diskursive arena, og danner retningslinjer for hva som defineres som kunnskap.

Diskusjoner rundt forskning innenfor barnevernssektoren har også vært skeptisk til et forskningsideal i retning mot det positivistiske ettersom noen mener dette vil fjerne forskeren fra brukeren (Heggen m.fl. 2008). Det har imidlertid vært utført forskning som bygger på andre sannhetsbegreper, hvor den relative og subjektive mening har vært i fokus. Analysen viser hvordan rapporten underbygger evidensdiskursens stadig mer dominerende posisjon. Dette kan være med på å prege forståelsen av kunnskap og sannhet innenfor barnevernssektoren. Endringen i kunnskapsbegrepets innhold kan være et uttrykk for et ønske om å heve sosialsektorens kunnskapsstatus på den vitenskapelige arena.

---

¹⁷ For de utdyping viser jeg til Levin (2004), Smeby (2008)

Foucault er i sine teorier opptatt av den uløselige sammenhengen mellom kunnskap og makt, og da spesielt i forhold til vitenskapen. En mestring av vitenskapens diskursive regler gir innpass i et maktfelt. Kunnskap er i Foucault sin tenkning relativt i forhold til hvilken diskurser en handler innenfor. Samtidig påpeker han at noen kunnskapsfelt har mer autonomi og allmenn aksept enn andre. Brown forklarer Foucault sin tenkning om kunnskap, makt og sannhet på følgende måte: ”Det er ingen absolutt kunnskap, og heller ingen absolutt sannhet. Det er mer eller mindre informerte måter å posisjonere seg selv på i henhold til de maktrelasjoner en er del av”(Brown 2000:21, min oversettelse). Makt vil med andre ord knytte seg til kunnskap om diskursen. Eksempelvis vil kunnskap om de de store filosofene gi lite status i møte med ungdomsgrupper hvor kunnskap om hip hop er ansett som den mest verdifulle. Skal en hevde seg på deres arena, må en tilpasse seg deres verdisystem. På samme måte ser det ut som om rapporten ønsker å hevde seg på en evidensfokuser vitenskapelig arena. Rapporten fremmer dermed et forskningsfokus hvor vitenskapelig holdbare resultater er malen. Men tidligere forskning og resultater lever ikke opp til de ”sikre” resultater som kreves for å hevde seg innenfor feltet. Når evalueringen ikke makter å etterkomme disse forskningskravene, resulterer det i at rapporten fronter forskningsmål som det selv ikke makter å oppfylle. Istedenfor å fremheve den verdi som ligger i sosialt arbeids situerte syn på vitenskap og jobbe for å heve verdien av denne, taper den makt og posisjon ved å tilpasse et sannhetsbegrep som ikke verdsetter denne type kunnskap.

Dette legger grunnlaget for nye og ”unaturlige” maktrelasjoner i barnevisektoren basert på resultater og tall som tilsvarer den sikre kunnskapens kriterier. Barnevernets og brukerens unike situerte kunnskap blir annenrangs, og vil dermed ikke ha mulighet til å prege sektoren i samme grad som dem som innehar ”sikre” kunnskap utvunnet med riktige forskningsverktøy. Ved å fronte et positivistisk kunnskapsideal er rapporten selv med på å minske sin egen makt innenfor barnevernsfeltet, og de må tilpasse seg den ”nye” diskursens regler og normer. Den myndighet barnevernet tidligere har hatt i form av sin unike kunnskap om feltets fenomener har ikke lenger samme status og vil komme i andre rekke. Evidensbasert kunnskap fremstilles som den riktige kunnskapen, - et speilbilde av virkeligheten.

5. Oppsummerende avslutning

5.1 Oppsummering

Oppgavens forskningsspørsmål var hvordan kunnskap og makt samhandler i rapporten, og hvordan brukeren plasseres i samhandlingen. Ved bruk av tekstanalyse har jeg studert hva teksten eksplisitt og implisitt formidler. Den teoretiske tilnærmingen baserer seg i hovedsak på Michel Foucault ([1970] 1999) sin diskursteori. Diskurser blir ansett som avgrensende og regulerende for individers adferd, og blir et uttrykk for de muligheter og begrensninger som er tilstede (Foucault [1970] 1999). Oppgavens hensikt var å se på hvilke kunnskapsmessige muligheter og begrensninger som ligger i evaluering som kontrollmetode, for deretter å knytte dette opp mot endringer i maktstrukturer og brukerens posisjon.

Analysen viser at rapporten styres av to ulike diskurser: *demokratiseringsdiskursen* og *evidensdiskursen*. Demokratiseringsdiskursen gir eksplisitt uttrykk for et brukerorientert fokus, hvor frihet og myndiggjøring blir begreper som skal bidra til en jevnere maktfordeling. Dette gir et umiddelbart inntrykk av at brukerens oppfatninger og kunnskaper er av verdi. Med henvisning til det Foucault omtaler som diskursive avgrensende prinsipper, kan en se at demokratiseringsdiskursen også har en normsettende funksjon. Ved å fremme myndiggjøring og frihet som et iboende menneskelig behov, underbygger rapporten normen om det selvstendige individ. Samtidig får frihetsbegrepet et innhold i en fremstilling av en ”normal” familie sin samhandling og utvikling.

Evidensdiskursen har et kunnskapsideal hvor kontroll og sikre resultater er i fokus, sterkt preget av en positivistisk vitenskapstradisjon. Diskursen legitimerer sin kontrollmakt blant annet gjennom den positivistiske vitenskapens autoritære posisjon i samfunnet og ved en innføring av et begrepsapparat som favoriserer den sikre kunnskapen. Dette gir seg konsekvenser i at brukerens kunnskaper kommer til kort i møte med krav om vitenskapelig holdbare resultater og et systematisert kategoriserende språk. Også de sosialfaglige ideologier

om en individorientert tilnærming kommer i andre rekke når det fremmes krav om evidensbasert praksis.

Forskjellene i diskursenes kunnskapsbaser legger grunnlag for ulike maktstrukturer. Analysen viste at demokratiseringsdiskursens frihetsbegrep hadde restriksjoner i forhold til de oppfatninger av sant og usant, normalt og avvik diskursen forutsetter. Rapporten inngår i det Foucault omtaler som styringsmentalitet, hvor dokumentet har en implisitt disiplinerende funksjon. I sin ytterste konsekvens kan en se rapporten som en reproduksjon av samfunnets maktstrukturer. Samfunnsindividene underlegges diskursive normer som fremmer en opprettholdelse av samfunnssystemet og underbygger de eksisterende maktrelasjoner. Samtidig gir evidensdiskursens uttrykk for en marginalisering av brukerkunnskapen som kan resultere i at den nye forskningskunnskapen har vesentlige mangler ved at visse former for kunnskap ikke kvalifiserer til evidensdiskursens krav.

På bakgrunn av analysen kan en si at rapporten taler med to tunger. På den ene siden utroper den seg selv som myndiggjørende med brukerkunnskap i fokus, mens resultatet er at fokus på evaluering og sikre resultater tvert i mot er med på å svekke brukerens stemme. En slik dobbelkommunikasjon er særlig farlig med tanke på at det er noen av de svakeste i samfunnet som blir omfattet av det som viser seg som falsk maktforskyvning. Resultatet er en falsk maktforskyvning, hvor de styrende reproducerer sin maktposisjon og brukernes avviksposisjon, men nå i form av usynlige føringer.

5.2 Avsluttende tanker

Betyr dette at evaluering er unødvendig? Hvordan kan noen kritisere at en prøver å finne de metodene som har størst effekt? Disse spørsmålene åpner for en viktig avklaring av oppgavens intensjon. Denne oppgaven er ikke et forsvar av barnevernets tradisjonelle arbeidsmetoder. Heller ikke er det et angrep på familierådet som metode. Tiltak utført med gode intensjoner har ikke alltid resultert i gode resultater, og historien viser at handlinger utført med vitenskapelig støtte i ryggen tidvis slår feil. En kontinuerlig forbedring og

tilpassing av barnevernets arbeid er helt nødvendig fordi barnevernet arbeider med noen av de mest sårbare og utsatte i samfunnet. Barna og ungdommen er til en stor grad prisgitt sosialarbeidernes og tiltakets kompetanse, noe som understreker viktigheten av en kontinuerlig forbedring av tjenesten med bakgrunn i kritiske blikk på praksis. Oppgavens hensikt var å åpne for en kritisk tilnærming til evalueringens autoritære plass som kvalitetssikrende verktøy, og samtidig gi et bilde av kontrollens subtile konsekvenser. Det oppfordres ikke til å slutte å kontrollere barnevernets arbeid, men det anbefales en kontinuerlig vurdering av de kontrollmetoder som brukes og dens konsekvenser.

Litteraturliste

- Bergmark, Åke og Tommy Lundström (2007). Att studera rörliga mål – om villkoren for evidens och kunskapsproduksjon i sosialt arbete. *Socionomens forsknings supplement*. 21: 4-16
- Bergmark, Åke og Tommy Lundström (2006). Mot en evidensbaserad praksis? – Om færdriksningen i sosialt arbete. *Sosialvetenskaplig tidsskrift*. 13: 99-113
- Bergström, Göran og Kristina Boréus (2005) Diskursanalys. I *Textens mening og makt. Metodbok i samhællsvetenskaplig text- og diskursanalys*. Bergström, Göran og Kristina Boréus (red.). Lund: Studentlitteratur.
- Brown, Alison Leigh (2000). *On Foucault: a critical introduction*. USA: Wadsworth. Thomason Learning.
- BVU (1996/3). *Fosfor prosjektet. Forebyggende barnevern i skolefritidsordningen. En evaluering av skolefritidsordningen som forebyggende arena*. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet
- Danaher, Geoff, Tony Schirato og Jen Webb (2000). *Understanding Foucault*. London: Sage Publications Ltd.
- Deluze, Gilles (1995). Postscript on control societies. I Deluze, *Negotiations*, oversatt av M. Joughin, s. 177-82. New York: Columbia University Press
- Garrett, J. (1986). Developing State Audit in Britain. *Public Administration* 64(4):421.33.
- Gordon, Colin (1991). Governmental rationality: an introduction. I *The Foucault effect. Studies in governmentality*. Burchell, Graham, Colin Gordon og Peter Miller Chicago: The University of Chicago Press.
- FO (2007). *Barnevernpedagogen*. Fellesorganisasjonen.
<http://www.fo.no/getfile.php/Filer/Aktuelt%20pdf-filer/barnevernpedagogen.pdf>
(lastet ned den 23.04.2009)

Foucault, Michel ([1970] 1999). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus forlag

Foucault, Michel ([1994] 2002). Forelesninger om regjering og styringskunst. Oslo: Cappelen Akademiske forlag

Frønes, Ivar (2005). Kunnskapsindustri og kunnskapssamfunn. *Horisont*. 02:10-20

Giddens, Anthony (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax.

Gjertsen, Hedda (2003). Er målene til bare for å kunne måles? *Rus & samfunn*
<http://www.rus.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=1403> (lastet ned den 23.03.2008)

Grabosky, P.N. (1995). Using Non-Governmental Resources to Forster Regulatory Compliance. *Governance: An International Journal of Policy and Administration* 8(4):527-50

Heggen, Kåre, Helga Johannesdottir og Øyvind Standal (2008). Lærarperspektiv på kvalifisering av ”den gode sosialarbeidar”. *Fontene Forskning* 01:4-17

Hoel, Karen Colban og Trude Christiane Rønnild (2009). *Bevegelser og begrensninger. Analyser av sosialt arbeids kunnskapsgrunnlag gjennom sosialarbeideres fortellinger*. In print.

Horverak, Sveinung(2007): «*Hvordan opplever ungdom å delta i familieråd? Et bidrag til arbeidet med barnevernets etikk og diskusjonen om barnevernets rolle i samfunnet*». NTNU 2006:171

Lane, Allen(edited by Paul Rabinow) (2000). Michel Foucault. Subjectivity and truth. Ethics, the essential works 1(1954-1984). England: The Penguin Press

Levin, Irene (2004). *Hva er sosial arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget

Morago, Pedro (2006). Evidence-based practice: from medicine to social work. *European Journal of Social Work*. 4: 461-477

Neumann, Iver B. Og Inger Johanne Sand (2000). Maktens utfoldelser. I *Maktens strateger. Makt- og globaliseringsutredningen*. Iver B. Neumann (red.). Oslo: Pax Forlag AS

Neumann, Iver B. (2000). Diskursens materialitet. *Dansk sociologi* 04: 27-46

Neumann, Iver B. (2002) Forord. I *Forelesninger om regjering og styringskunst*. Michel Foucault [1994] (2002). Oslo: Cappelen Akademiske Forlag

NOVA (2006/18). *Hva er det med familieråd? Samlerapport fra prosjektet: «Nasjonal satsing for utprøving og evaluering av familieråd i Norge»*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Power, Michael (1997). *The Audit Society. Rituals of verification*. New York: Oxford University Press

Rose, Nikolas (1999). *Powers of freedom: Reframing Political Thought*. USA: University Press

Rød, Solfrid (2009). Språket (av) makt. *Fontene. Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO)* 02:3

Rønnestad, Michael Helge (2008). Evidensbasert praksis i psykologi. *Tidsskrift for norsk Psykologforening* 04:444-454.

Røysum, Anita (2009). "Sosial" er blitt et ikke-ord. *Aftenposten* 07.01. <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article2854150.ece> (lastet ned den 13.02.2009)

Schaaning, Espen (1997). *Vitenskap som skapt viten. Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus Forlag AS

- Smeby, Jens- Christian (2008). Profesjon og utdanning. I *Profesjonsstudier*. Molander, Anders og Lars Inge Terum (red.). Oslo: Universitetsforlaget
- Statens helsetilsyn (2008). *Tilsynsmelding 2008*. Helsetilsynet, tilsyn med sosial og helse.
- Telemarkforskning-Bø (2006/29) *Evaluering av forsøl med interkommunalt samarbeid om barnevern i Vest- Telemark. Arbeidsrapport nr. 29*. Telemarkforskning Bø
- Tjønneland, Eivind (2009). *Francis Bacon – Filosof*. Store Norske Leksikon.
http://www.snl.no/Francis_Bacon/filosof (lastet ned 01.05.2009)
- Unifob helse (2008/1). *Evaluering av hjemmebaserte tiltak i barnevernet – med Årstad familiesenter som case*. Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet
- Utaker, Arild (2000). Michel Foucault: Maktens forvandlinger. I *Maktens strateger. Makt og globaliseringsutredningen*. Neumann, Iver B. (red) Oslo: Pax Forlag A/S
- Viggen, Eirik Dahl og Solfrid Rød (2009). En trussel mot sosialfaglig arbeid. *Fontene. Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO)* 02:17-18.
- Viggen, Eirik Dahl (2009). Ungdommens råskap. *Fontene. Et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen. (FO)* 06:16-19